

वर्ष : १७ आंक : ८

नोव्हेंबर १९९०

मोल रु. ४-००

नोव्हेंबर १९९०

वर्स १७ वें

आंक ८

वर्सुकी पटी : रु. ४०-००

किरकोळ आंक : रु. ४-००

ह्या आंकांत

- नदर संपादप्याची
- वाचपी कळयतात
- विचारां-धार : सुमन सामंत
- बुद्धं शरण : रवीन्द्र केळेकार
- मरण : शीला कोळंबकार
- चंदरजोत : महाबलेश्वर सैल
- इतिहासाचीं पानां : काकासायबांत्यो चिटी
- साहित्य-नियाळ : नागेश करमली
- कवीत : रमेश घ. लाड, सोनिया शाह,
परेश नरेन्द्र कामत, निलबा अ. खांडेकार

संपादपी :

रवीन्द्र केळेकार

वावुरपी संपादपी :

सुमन्त केळेकार

उजवाडावपी :

सुमन्त केळेकार

जाग प्रकाशन,
प्रियोळ, म्हाडोळ, गोंय
२०३ ४०४

छापपी :

एस. जे. हुंद्रे

रवि मुद्रणालय,
कडोलकर गल्ली,
बेळगांव ५९० ००२

नदर संपादप्याची

जवाहरलाल

जवाहरलाल जवाहरलाल कशे जाले ? बरें, जवाहरलाल जवाहरलाल जाले म्हळ्यार कोण जाले, कितें जाले ?

ते ह्या देशाचे प्रधान-मंत्री आशिल्ले. खरें. पुणून देशाचे प्रधानमंत्री तांचे अपरांत सात जाण जाले. तांच्यांतलो अकलोय जवाहरलाल कसो जावंक पावलो ना ?

हाचो अर्थ जवाहरलाल प्रधानमंत्री आशिल्ले म्हूण ते जवाहरलाल जावंक पाविल्ले असो करूंक येना. ते प्रधान-मंत्र्या परस 'अग्नो कितें' आशिल्ले. तांच्याच अंतरांनी सांगचें जाल्यार ते 'समथींग मोर देंन द प्राइम् मिनिस्टर' आशिल्ले. हें 'समथींग मोर' तांच्यांत खंयच्यान आयिल्ले ? तें दुसऱ्यांत कोणांत कित्याक येवंक पावलें ना ?

अक खरें : विवेकानन्द अकूच फावट केन्नाय तरी जल्माक येता. गांधी सारकेलो हजार दोन हजार वरसांनीच एक फावट येता. तसो जवाहरलाल अकूच फावट येता. असले मनीस भौन भौन जल्माक येनात.

तरी आसतना प्रस्न अस्ताच-

तांच्याकूय ल्हान पुणून तांचे सारको देशांत दुसरो कोण कित्याक जावंक पावलो ना ? वा म्हणुंया, स्वराज्य मेळ्ळे अपरांत ह्या देशांत व्हड मनीस म्हणपा सारको कोणूच कित्याक जालो ना ?

गोंय मेकळें जाले अपरांत जवाहरलाल गोंयांत आयिल्ले तेन्ना तांणी ह्या प्रस्नाची जाप दिल्ली. तांणी म्हळ्ळें, 'वाँट यम आय ? आय यम द प्रॉडक्ट ऑफ अिन्डियास स्ट्रगल फॉर फ्रीडम' 'हांव हांव कित्याक जावंक पावलें ? भारताच्या स्वातंत्र्याच्या संग्रामांत पडलों म्हूण. स्वातंत्र्य संग्रामान म्हाका घडयला. ह्या संग्रामाचें अक फळ हांव.'

गजाल खरी. भारतीय स्वातंत्र्यसंग्राम स्पर्शमण्यां सारको

आशिल्लो. तो जाका हात लायतालो ताच्या जिविताचें भांगर जातालें. जवाहरलाल जवाहरलाल जावंक पावले; कित्याक, ते ह्या संग्रामांत पडिल्ले. ह्या संग्रामांत जितलेय पडले तितलेय व्हड जाले. तांच्यांत जे खरेच व्हड आशिल्ले ते सगळ्यांत व्हड जाले. जवाहरलाल मुदलांतूच व्हड आशिल्ले. स्वातंत्र्याच्या संग्रामाक लागून तांगेलें व्यक्तित्व गौरीशिखरा येदें व्हड जावंक पावलें.

केन्ना केन्नाय प्रस्न पडटा-

धरुंया, जवाहरलाल आयज पंचवीस तीस वर्सांचे पिरायेचे आशिल्ले आनी जे पोटतिडकेन ते स्वातंत्र्य संग्रामांत पडिल्ले तेच पोटतिडकेन ते आयच्या राजकर्णांत पडिल्ले जाल्यार ते जवाहरलाल जावंक पावतले आशिल्ले ?

आयच्या राजकर्णांत जवाहरलालांक लेगीत जवाहरलाल करपाची ताकत ना.

स्वराज्या आदल्या आनी स्वराज्या उपरांतच्या राजकर्णांत भूंय मळबा येदें अंतर पडलां. स्वराज्या आदल्या राजकर्णांत जो पडटालो तो पुराय देशा संबंदान येवजितालो. पक्ष काडटालो तेन्नाय 'ऑल इन्डिया' (अखील भारतीय) पक्षूच काडटालो. समाजवादी पक्ष अखील भारतीय आशिल्लो. साम्यवादी पक्षूय अखील भारतीय आशिल्लो. तें कित्याक, हिन्दू महासभे सारको फकत हिन्दू खातीर वावुरपी सांप्रदायीक पक्ष लेगीत अखील भारतीय आशिल्लो.

हाका लागून सगळ्यांक अखील भारतीय रुपाच्योच कार्यावळी आंखच्यो पडटाल्यो. ह्या कार्यावळींक लागून जें नेतृत्व वयर सरतालें तें अखील भारतीय आकाराचें जातालें. भारतीय रुपाचें आसतालें.

नेतृत्व निर्माण करपाची ही यंत्रणा स्वराज्य मेळनाफुडें बंद पडली. वेंचणुको नांवाची अक नवी यंत्रणा स्वराज्यांत आमकां मेळ्ळी. ती कितें करपाक लागली- किरिस्तांव मतदार संघांत किरिस्तांव नेतृत्व अर्बे करपाक लागली. मुसलमानांच्या मतदारसंघांत मुसलमानी नेतृत्व निर्माण करपाक लागली. जाटांच्या मतदारसंघांत जाटांक, मराठ्यांच्या मतदारसंघांत मराठ्यांक हे भाशेन किरिस्तांव, मुसलमान, जाट, मराठे, यादव, गावडे, वेळीप, नायक, वामण असले ते ते जातीचे वा त्या त्या संप्रदायाचे लघू नेते निर्माण करपाक लागली.

रवीन्द्र केळेकार लोकसभेचें तिकिट मागपाक गेलो जाल्यार आपणाक 'अखील भारतीय' मानपी काँग्रेस पक्ष लेगीत 'तूं हिन्दू जाल्ल्यान मुगगांव मतदार संघांत उपकारा पडना आनी वामण जाल्ल्यान पणजी मतदारसंघांत उपकारना' अशें सांगता. आयज काँग्रेस लेगीत वामणांक वामणूच दवरता, गावड्यांक 'तूं गावडोच राव' म्हणटा. मुसलमानांक मुसलमानूच करता. किरिस्तांवांक किरिस्तांवूच दवरता. कोणाकच जात, संप्रदाय, भास, प्रांत हांचे वयर सरूंक दिना.

आयज जवाहरलाल पंचवीस तीस वर्सांचे आशिल्ले जाल्यार तांकां लेगीत काँग्रेस तूं अमको म्हूण हांगा उपकारना, तमको म्हूण

थंय उपकारना अशें कितेंय सांगून कुशीन अडयतली आशिल्ली. जवाहरलाल लेगीत 'पाड पडूं तें, राजकर्ण आमकां न्हय' अशें म्हूण आयज कडेक रावतले आशिल्ले.

ह्या राजकर्णाचो आयज परिणाम असो जाला की 'बरो मनीस' आयज राजकर्णांत पडना. ती अळशीक म्हणटा आनी कुशीक रावता. ताणे पडचें न्हय असोय अक समज दिशि-दिशीं घट जायत गेला.

पयलीं फकत भित्ने राजकर्णांत पडनाशिल्ले. आयज बरे लोक पडनात.

ज्या देशांत कितल्योश्यो जाती, कितलेशे धर्म, कितल्योश्यो भासो, कितल्योश्यो प्रांतीय अस्मितायो आसात ताका 'अकठांय' दवरपाचो आसत जाल्यार नेतृत्व जात, संप्रदाय, भास, प्रदेश हांचे पेल्यान गेल्लेंच आसूंक जाय. असलें नेतृत्व वयर सरलें ना जाल्यार देश अकठांय अरुपाची आस्तूच ना. अक तर देशाक अकठांय दवरपाची आस्त आमी सोडून दिवंक जाय वा जें राजकर्ण तसलें नेतृत्व वयर सरूंक दिना तें मुळाथावन बदलूंक जाय.

जवाहरलाल जवाहरलाल जावंक पावले वा म्हणुंया 'समथींग मोर देंन द प्रॉग्रिम मिनिस्टर' जावंक पावले. कित्याक, ते स्वराज्या आदल्या राजकर्णांत पडिल्ले. आयच्या राजकर्णांत जवाहरलाल जवाहरलाल जावंक पावचेच नाशिल्ले.

केदें व्हडलें अंतर पडलें त्या राजकर्णांत आनी ह्या राजकर्णांत ?

० ० ०

हें अिल्लें स्पस्ट करात

'बाबरान रामाचें देवूळ मोडून ताचेर मशीद बांदिल्ली. आमी आतां मशीद मोडटले आनी तिचेर रामाचें देवूळ बांदतले.'

बरें आसा.

पुणून म्हाडोळची मशीद कित्याक मोडूंक जाय आशिल्ली ? मोडली ना ही गजाल वेगळी. पुणून मोडपाचो यत्न जालोच मू ?

आमी बाबरी मशीद मोडूं नाकात म्हूण सांगताले ते हेच खातीर. जो हात बाबरी मशिदीचेर अखलतलो तो थंयच थांबपाचो ना, तो हेर मशिदीचेरूय पडटलो आनी मागीर-

मशीद मोडात, देवूळ बांदात, अगिर्ज मोडात, देवूळ बांदात, देवूळ मोडात, बौद्ध स्तूप उबो करात हें चांडाळ चक्र सुरू जातलें ह्या देशांत- हो आमकां भंय आशिल्लो.

बद्रीनारायणाचें (हिमालयांतलें) देवूळ हें आदलें बौद्धांचें देवूळ आशिल्लें. तें मोडून आतां बौद्ध थंय परतें बुद्धाचें देवूळ बांदपाक भायर सरले जाल्यार तांकां कोण आडायतालो?

बाबरी मशीद मोडूं नाकात अशें आमी म्हणटाले ते आमी आमकां 'सेक्यूलरिस्ट' मानतात म्हूण न्हय. आमी सेक्यूलरिस्ट न्हय. मुसलमान दुखावताले हो भंय आमकां आसा म्हणूय न्हय. आमी भिजूड भित्ने न्हय.

आमी आमकां हिन्दूच मानीत आयल्यात. आनी हिन्दू म्हणूच

आमी बाबरी मशीद मोडून नाकात म्हण सांगीत आयल्यात. आमकां रामकृष्ण विवेकानंदान हिन्दू धर्म दिलो. गांधी रवीन्द्रनाथान समजावन सांगिल्लो. अरविंद राधाकृष्णनान शिकयल्लो.

ह्या सगळ्या म्हा-पुरसांकडल्यान जो हिन्दू धर्म आमकां मेळटा तो कुड्डो न्हय, अ-सहिष्णू तर न्हयच न्हय. तो अुदार. सगळ्यांक भौमानान वागोवपी. सगळ्यांक आपणाल्या गोपांत आसपावन घेवपी.

विश्व हिन्दू परिशदेन अेका बऱ्यांतल्या बऱ्या आनी सुंदरांतल्या सुंदर धर्माक कुरपांतलें कुरूप रूप दिलां. ताका अुणाक केला. विहिपचें हें कर्तुव हिन्दू धर्माचें नाशें करपाचें आसा.

३० अक्टोबराक बाबरी मशीद मोडूंक पावली ना. मुलायम सिंग यादव त्या दिसा कठोर सिंग यादव जालो म्हण.

पुणून ही मशीद वाटावल्या अशें म्हणूंक येना आयज न्हय जाल्यार फाल्यां विश्व हिन्दू परिशदेचो तिजेर हात पडपाचोच ना हाची खात्री दिवंक येना.

आमकां कितें जाल्लें जाय ?

मुसलमानांक ह्या देशांतले धांवडावन घाल्ले जाय ? कित्या खातीर ? ते भायले म्हण ? कोण 'भायले' आसात आयज मुसलमानां भितर ? भौमानान जियेवंक मेळनाशिल्लें म्हण हिन्दू धर्म सोडून मुसलमान जाल्ले. अेक तर आमकां खोंट मारून भायर गेल्ले वा आमीच खोंट मारून भायर घाल्ले.

मुसलमानां सारके किरिस्तांव. आनी किरिस्तांवां सारके नव-बौद्ध. मनशा सारक्या मनशांक मनशां भाशेन वागोवंक हिन्दू पावले नात म्हण ते किरिस्तांव, बौद्ध जाल्ले.

कोणे कोणाक पानवळ भोगोवपाचें.

राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ, विश्व हिन्दू परिशद, भारतीय जनता पार्टी बाबरी मशीद मोडूंक भायर सरिल्ल्या सगळ्या हिन्दुत्ववाद्यांक आमी अेकूच प्रस्न विचारूंया-

मशीद मोडून जें देवूळ येतलें त्या देवळांत रामाची पुजा कोण करतलो ? अेकाद्र्या चामाराक वा म्हाराक हो अधिकार मेळत न्हय ? तो चाग्रियान शुद्ध आसचो, पवित्र आसचो; शास्त्राचें ज्ञान आशिल्लो आसचो- असले सगळे आग्ने खातरीन धरचे. पुणून अितलेय हे सगळे गूण आसून लेगीत जर तो जल्मान म्हार वा चामार आसत जाल्यार ताका तुमी पुजा करपाचो अधिकार दितले न्हय ?

काय पुजा करपाचो अधिकार फकत ब्राह्मणांचो, अभिशेकाचोय अधिकार ब्राह्मणांचो, शास्त्रज्ञान शिकपाचो अधिकारूय ब्राह्मणांचोच- हो ब्राह्मणांचो मक्तो तुमी ब्राह्मणांखातीर सासणाचो राखून दवरतले ?

तशें जाल्यार लक्षांत दवरात-

हिन्दू समाजांतल्यान भायर सरून दुसऱ्या धर्म समाजांत वचपाचीं सगळीं दारां तुमी सताड अुकतीच दवरतले आनी अजुनूय जे लोक अपमान सोंसून हिन्दू समाजांत रावल्यात ते अिल्ले अिल्ले

करून ह्या दारांतल्यान भायर सरून मुसलमान, किरिस्तांव वा बौद्ध जातले.

तांकां तुमी कशे आडायतले ?

वकिलकी शिकिल्ल्या कोणाकूय सनद घेवन वकिलकी करूंक मेळटा तशें शास्त्रज्ञान आशिल्ल्या कोणाकूय हिन्दू देवळांत पुजा करूंक मेळूंक जाय. जोंमेरेन हो अधिकार ब्राह्मण न्हय असल्या हेर जातिच्या लोकांक मेळचो ना; जों मेरेन शंकराचार्याचे गादयेर आमी अेकद्र्या म्हाराक वा चामाराक बसोवचे नात (आनी सगळे ब्राह्मण ताची पाद्यपुजा करचे नात) तों मेरेन हिन्दू धर्म समस्त हिन्दुंचो धर्म जावंक पावचो ना. तो फकत ब्राह्मणांचोच धर्म अुरतलो. तुर्क बाबरी मशीद मोडून रामाचें देवूळ बांदपाची जी चळवळ चल्या ती ब्राह्मणांचोच चळवळ न्हय तर ?

स्पस्ट केल्लें बरें. लोकांक फटोवप पुरो जालें.

० ० ०

सैमीक शेतकाम

अजून ह्या प्रस्नाचेर लोकांचें लक्ष सारकें वचूंक ना. म्हण भौन भौन बरोवचें पडटा.

पुर्विल्ले मुस्तींत शेतकामाचो जिविताकडेन संबंद आशिल्लो. जे शेतकाम करताले तांचें शेतकाम हें- 'अ वे ऑफ लाअिफ-' आशिल्लें. जिवीत जियेवपाची तांगेली ती अेक तरा आशिल्ली.

तांगेलो तो अुद्योग नाशिल्लो.

देखून शेतकामती ऋतुचक्रा कडेन ताल धरून शेतांत देंवतालो. तांदूळ रोयलो. आपणाक जाय तितलो दवरलो. अुरिल्लो विकलो. शाक भाजी काडली. आपणाक जाय ती दवरली. बाकिची विकली. फळां काडलीं. तशींच, घरांत खावपाक दवरलीं. अुरिल्लीं विकलीं.

सप्तकांत दोन चार कडेन बाजार भरताले आनी हें 'अुरिल्लें' सर्पलस-अुत्पन्न लोक विकताले.

शेत कामाक लागून गाय बैल म्हशीय लोकांच्या गोठ्यांनीं दिश्टी पडटाल्यो, घरा भोंवतणी सुकणीं शेवणीं पिसोळीं अुडिल्लीं पळोवंक मेळटालीं तशे बेवे दिवड हेवूय दिश्टी पडटाले.

मनीस सैमा सांगातांत सैमाचेंच अेक आंग जावन रावतालो.

आमकां हरित-क्रान्तिची अवदसा येवजली आनी शेतकाम 'अुद्योग' जालें. खूब पीक दिवपी हायब्रीड वियां आमी घेवन आयले. पीक खूब येवपाक लागली. पुणून भूंय पयलीं परस चड सारें आनी पयलीं परस चड अुदक मागपाक लागली. साऱ्या खातीर साऱ्याचे कारखाने आयले आनी अुदका खातीर पंप आयले. पीक पळोवन शेतकामती खुशालभरीत जाले आनी ते अदीक पीक काडपाच्यो येवजण्यो आंखपाक लागले. 'अिन्वेस्टमेन्ट' करपाक दुडू जाय पडले. म्हण गांवागांवांनी बेंको गेल्यो. त्यो रिणां दिवपाक लागल्यो. बांयो खोल गेल्यो. रसायणीक सारें आयिल्ल्यान शेण कडेक पडलें आनी जमनींत जिवीक प्रक्रिये वांट्याची रसायणीक प्रक्रिया सुरू जाली.

खरेफणानशीं वयली स आींच जमीनच जिवी आसता. तीच आमी नव्या साऱ्याच्या आधारान 'मारून' अुडयली. परिणाम :

कीड लागली जाल्यार तिचो प्रतिकार करपाची जी शक्त झाडांत आसता तीच दुबळी पडली. तीं दुबळीं पडिल्ल्यान विखाळ वखदां आयलीं. तीं आयिल्लीं किडी मारपा खातीर. पुणन तीं कितेंय मारपाक लागली. जमनीर पडलीं, गायडोळ मारपाक लागलीं फुलार पडलीं, पिसोळीं मारपाक लागलीं. फळार पडलीं, शेवणीं मारपाक लागलीं. तणार पडलीं जाल्यार गाये-म्हशिच्या पोटांत वचून दूद विखाळ करपाक लागलीं. दूद पियेवपी भुरग्यांच्या पोटांत वचपाक लागलीं. हवेंत अडलीं तर श्वास घेतल्याच्या पोटांत वचपाक लागलीं अदकांत पडलीं, नुसती मारपाक लागलीं.

आमी भायर सरिल्ले अल्पन्न वाडोवपाक. कित्याक अल्पन्न वाडोवपाचें आशिल्लें आमकां? लोकांक खावंक जेवंक भरपूर मेळचें म्हूण? पूण लोकांक खावंक जेवंक दिवचे बदला आमी तुरांतरांचे रोग दिवपाक लागले.

ते ना करपाक 'अॅण्टी बायोटीक्स' वखदां आयलीं तीं ताचे फुडलीं. अक दोन डोझ बरे लागतात. रोग वता. तिसरो डोझ लागच ना.

तेवटेन अदकाची प्रस्न कठीण जाली. बांयचें अदक पावता म्हूण जमनींत खोल वचपी 'बोर वेल्स' आयल्यो. जमनिच्या पोटांतलें अदक आमी अस्तुपाक लागले. चार हजार वर्सां लागून जें अदक भितर अकठाय जाल्लें तें आमी चाळीस वर्सां भितर अस्पून ना केलें.

हे भाशेन 'हरित क्रान्ती' चलत रावली जाल्यार- जेवपा खावपाक अन्न मेळत घडये. पुणून पियेवपाक अदक मेळपाचें ना.

मनशाचेर अच्छेव आयला, म्हणचें पडटा.

आतां शेतकामती रडपाक लागल्यात. म्हणटात, भूंय निसूक जाल्या. पीक दिना. बांयो खोल गेल्यात. अदक मेळना. बेंकेचें रीण वाडलां. फारीक जायना.

'हरित क्रान्ती' असो घात मारीत अशें कोणाक दिसूंक नाशिल्लें.

बरेंच लुकसान करून घेतले अपुरांत आतां कांय जाणांक जाग आयल्या. म्हणपाक लागल्यात- नाका, ही हरित क्रान्ती नाका. आदलें सैमीक शेतकामूच बरें आशिल्लें. तेंच परतें सुरू करूंया. जमनीर तरांतरांचे जीव जल्मा येतात, तांकां मारून न्हय तर तांच्या आधारान अल्पन्न वाडोवंचा. अकलो म्हणपाक लागलो, बंद करात ते ट्रॅक्टर, कडेक काडात ते नांगर. भूंय खणपाचें काम गायडोळां कडेन दियात. ते बेस बरें काम करतात.

तो अितलें सांगून ओगी रावलो ना. ताणे गायडोळ हाडू- हाडून आपणाले जमनीर सोडले. गायडोळ नवे जल्मा येवचे म्हूण अपाय घेतले. तांचे खातीर वेगळ्यो सुवातो दवरल्यो. पंदरा वर्सां जालीं, तो गायडोळांच्या आधारान अल्पन्न काडटा. आनी पयलीं परस चड काडटा.

दुसऱ्या अकल्यान वखदां शिंपडावपाचें बंद केलें. बेवे मावल्यो (कोळी) म्होंवा-मूस, पिसोळीं, शेवणीं सुकणीं हाडून पोसलीं.

पिकेचें लुकसान करपी किडिचें नियंत्रण हे जीव करपाक लागले. अल्पन्न वाडयलें. निरोगी आनी पौश्टीक अशेच तरेचीं अन्न, भाजी-पालो, फळां ताका मेळपाक लागलीं.

तिसऱ्यान अक नवोच प्रयोग केलो. जमनीर जाता तें सगळें तो जमनीरूच पातळावपाक लागलो. फकत फळ काड, फकत दाणे काड. बाकिचें सगळें जमनीरूच पातळाय, अशें सांगपाक लागलो. हाका ताणे one straw revolution हें नांव दिलें.

सारें? शेण पुरो. ताचे सारकें दुसरें सारेंच ना. शेणा परस मनशाचो मळ बरो. हें भांगराचें सारें. अक गाय वा म्हूण जें शेण दिता तें आठ अकर जमनीक पावता. आनी मनशाचो मळ? धा अकर जमनीक पुरो.

हरित क्रान्तिच्या जाळांतल्यान शेतकामाक भायर काडूंक जाय. आनी सैमीक, शेतकामाकडेन वचूंक जाय. -नेच्यूरल फार्मिंगा कडेन गेले बगर आतां सुटकावाट अरूंक ना.

० ० ०

मंगळ

मंगळ ह्या दिसांनी वृषभ राशींत गेला. टेलिस्कोप घेवन ताका नियाळीत बशिल्लो. हरशीं तो पळोवपाक तांबडो दिसता. वळखूंक येता. पुणून टेलिस्कोपांतल्यान पळेलो म्हणटकूच ताचो कांय वांटो पांचवो चार दिसता तर कांय वांटो धवो फुल्ल दिसता. धवो दिसता थंय बर्फ पडिल्लें आसूंक जाय आनी पांचवो दिसता थंय कूचकुचीत रुखावळ आसूंक जाय, अशें कांय जाणकारांक लेगीत केन्ना केन्ना दिसता.

मदीं मदीं ताचे फाटीर नीट अब्यो कांय रेगो दिश्टी पडटात. ते अदकाचे पाट आसूंक जाय अशें अका काळार जाणकार म्हणटाले.

मंगळार जीव आसचोच ना, अशें म्हणूंक येना. अदक आसल्यार रुखावळ आसूंकूच जाय आनी रुखावळ आसल्यार जीव आसूंक जाय.

पुणून सारकें सांगूंक येना. कित्याक, आमचें खंयचेंच यान अजून मंगळार देंवूंक ना. देंवचेंच ना, अशेंय म्हणूंक येना. विज्ञान ज्या वेगान वाडत गेलां तो ताचो वेग पळेत जाल्यार अकदीस आमचें यान मंगळार देंवतलें म्हळ्यार देंवतलेंच, हे विशीं तरी दुबाव आपूंक कारण ना.

म्हज्या आयुश्यांत देंवल्यार पुरो अितलेंच मागतां.

मंगळार जीव आसूं येता. पुणून तो कसले तरेचो आसतलो, सांगूंक येना. धर्तरेर आसा तसले तरेचो आसूंक जाय. घडये दुसरेय तरेचो आसूं येता.

निश्चितपणान अजून कांय सांगूंक येना.

रशियेंतल्या अका जाणकाराचो अक लेख वाचलो. तो सांगता- मंगळार धर्तरेर आसात तसलेच जीव आसूंक जाय. अितलेंच न्हय तर मनशा सारको मनीसूय थंय आशिल्लो जावंक जाय. आयजूय सोदल्यार मेळूं येता.

हें तो कित्या वयल्यान सांगता?

मंगळाक दोन उपग्रह (चंद्र) आसात. अकाचो व्यास पांच मैलांचो, तर दुसऱ्याचो फकत तीन मैलांचो. पयलो मंगळा पसून पंदरा हजार मैलांच्या अंतरार आसा. तर दुसरो फकत स हजार मैलांचे वाटेर आसा.

हो दुसरो उपग्रह वजनान खंय खूब ल्हव. तो थंयच्या मन-शान तयार करून वयर सोडिल्लो आसूंक जाय, अितलेंच न्हय तर ह्या उपग्रहांत अंक व्हडली लायब्रेरीय आसूंक जाय, तसो अंक स्पृशियमूय आसूंक जाय, अशें ह्या विज्ञानिकाचें मत आसा.

तो म्हणटा, मंगळा वयलो मनीस विज्ञानांत धर्तरे वयल्या मनशा परस खूब मुखार गेल्लो जावंक जाय. पुणून धर्तरे वयल्या मनशाची जशी 'मनीस' म्हूण केन्ना सारकी वाड जावंक पावली ना तशी मंगळा वयल्या मनशाचीय जाली ना जावंक जाय. धर्तरे-वयल्या मनशाचेर अच्छेव आयला तपो ताचेरूय आयलो जावंक जाय. तो झुजां करपाक लागलो जावंक जाय आनी झुजान ताणे मंगळावयलो पुराय मनीस जात ना करून अडयल्ली आसूंक जाय.

ना जावचे पयलीं आपणे कितें पळेल्लें, कितें जोडिल्लें आनी कित्याक लागून आपणे सगळें होगडायलें, हें सगळें गिन्यानाच्या रुपान ताणे अंकठांय करून ह्या उपग्रहांत दवरलां जावंक जाय आनी उपरांत उपग्रह वयर सोडिल्लो आसूंक जाय.

हालिंच्या काळार आसिमोवा सारकेले 'सायंस फिक्शन' बरोवपी कांय लेखक आयल्यात. तशे डेनिकेना सारकेले विज्ञानाचो आधार घेवन कल्पनेच्या अंतराळांत अडपीय बरपी आयल्यात. तांचे भितरल्या कोणेय हें सांगिल्लें जाल्यार तें कडेक काडून अडोवं येत आशिल्लें. पुणून हो लेख बरयल्लो अका रशियन विज्ञानिकान. रशियेंतले विज्ञानीक पुरावे आसले बगर बरयनात, अुलयनात अशें तांचे विशिंचें म्हजें मत म्हूण तो बारकायेन वाचलो.

आनी म्हयनोभर न्हीद अडून गेली, कितले-शेच प्रस्न तकलेंत अपरासले.

मंगळा वयल्या मनशान मंगळावयलो मनीस जात ना केली तमो धर्तरेवयलो मनिसूय मनीस जात ना करपाक भायर सरला. मंगळा वयल्या मनशाचेर अच्छेव आयिल्लो तसो धर्तरे वयल्या मनशाचेरूय आयला. धर्तरे वयल्या मनशान मनशाक मारपा खात र अका फुडलीं अंक अण्वस्त्रां निर्माण केल्यांत. हीं अण्वस्त्रां केन्नाय तरी तो वापर-पाचो आसा.

आनी ?

येवजिल्यारूच थरथरो भरता.

धर्तरे वयल्या मनशाक कांय मुळाव्यो गजालीच केन्ना कळ्यो नात. तो सगळें येवजिता. पुणून मनशाक मनीस कसो करचो. हेंच सारकें येवजिना. सुखा-भोगाच्यो वस्तू अकाफुडल्यो अंक निर्माण केल्यो म्हूण मनीस मनीस जायना. मनीस मनीस जावपाक ताच्यांत जो 'असूर' आसा ताका पयलीं ताणें सारको मनशाळ'वंक जाय. tame करूंक जाय. गीतेंत म्हळां, मनशांत दोबूय बडी आसात : दैवीय आनी आसुरीय. तो आसुरी बडी फाटल्यान वता तेन्ना आप-णालेंच नाशें करून घेता. ह्यो आसुरी बडी मनशान आपणांतल्यो

हुमटावन भायर अडोवंक जाय.

मनीस सगळें करता. पुणून हें अकूच कर्तिना.

मनशा सारकेल्या मनशान मनीस जावपाचें सोडून असूर कित्याक जावचें, हेंच समजना.

केन्ना केन्नाय दिसता, गोर्बाचोव्हाक अंक चीट बरोवची आनी सांगचें : कितेंय कर आनी मनशाक मंगळार बेगीन धाडून दी आनी त्या उपग्रहांत किणें आसा तें ताका सोदून हाडूंक लाय. धर्तरी सांपचे पयलीं अितलें हें काम कर. उपकार जातले तुजे मनीस जातीचेर.

० ० ०

प्रमाणीक वेव्हार

फाटल्या आयतारा अंकलो जपानी अिश्ट आमगेर पाविल्लो. सप्तकभर रावन आयज गेलो.

येतलों म्हूण कळोवन तोक्यो सावन तागेली चीट आयिल्ली. पुणून गोंयांत केन्ना पावतलो तें कळोवंक नाशिल्लें. हिन्दुस्तानांत पावतकूच तेलेग्रामान कळयतां म्हूण बरयल्लें. हांव ताच्या तेळे-ग्रामाची वाट पळेंतालों. तो पिरवळा पावतकूच दुसऱ्या दिसा तेलेग्राम पावला. विमानतळार ताणे म्हाका सोदलो. निमाणे, हांव ना सो पळोवन टॅक्सी करून नीट पिरवळा आयलो.

• 'म्हजो तेलेग्राम तुका मेळूंक ना ?'

'ना.'

'दोन दीस जाले तुका तेलेग्राम केल्यार.'

हांव ओगी रावलों. तेलेग्रामापरस चिटयो ह्या देशांत बेगीन पावतात म्हूण कितें सांगतलों ? केन्ना केन्ना तोक्योची चीट बेगीन मेळटा. मडगांवची मेळभाक आठ धा दीस लेगीत लागतात. असलो आमचो कारभार !

जेवपाक बशिल्लेकडेन ताणे विचारलें, 'विमानतळा सावन हांगा येवपाक टॅक्सी कितलें भाडें घेता ?'

'म्हळें, 'मिटराच्या हिसपान शंबर रुपये जातात. पुणून हांगासून तांकां रिकामी वचचें पडटा, म्हूण दुपेटीन भाडें घेतात... दोनशें रुपये पडूंक जाय.'

'म्हजे कडल्यान ताणे तीनशें घेतले.'

'चड घेतले.' हांवें म्हळें.

'म्हळचार, गोंयांत लेगीत लोक टुरिस्टांक नाडटात तर !' ताणे म्हाका थोमणो मारून म्हळें, 'जयपूर, आग्रा, दिल्लीक नाडटात ते पळेल्ले. टुरिस्ट दिश्टी पडलो रे पडलो, टॅक्सीवाले, रिशावाले, पसरकार, सगळेच ताका नाडपाक मुखार सरतात. सगळे कडेन विकत्यो घेवपा सारक्यो कितल्यो-श्यो वस्तू पळोवंक मेळळ्यो. पुणून अकूय वस्तू घेवपाचो धीर जालो ना. फटवतलों अशें दिसलें. अंक तर मोल सांगतात तें सारकें नासता आनी दुसरें, वस्तू नकलीय आसता. टुरिझमाचो येदो प्रचार तुमचें सरकार करता. पुणून अकेय कडेन 'फ्रँडशीप शॉप' चलयना. टुरिस्ट सेन्टरांनी तरी 'फ्रँडशीप शॉपां' चलोवंक जाय आशिल्लीं.

हुसक्या- मेकळे जवून आमकां वस्तू घेवंक मेळटल्यो आशिल्ल्यो.'

आनी सट्ट करून ताच्या तोंडांतल्यान अक वाक्य भायर सरलें, 'सामकोच फटींग- डिझोनेस्ट- देश हो.'

म्हजे सणकुटेर फुलयल्ले भाशेन म्हाका जालें. तोंडार अक जापूय आयली, 'हांगकांगक, सिगापुराक, मनिलाक, रोमाक लोक टुरिस्टांक फटयनात?' पुणून ही जाप हांवें भितरले भितर मोन्यानी गिळळी. म्हळें, फटींगपण म्हळ्यार फटींगपण. ताचें आनीक समर्थन कितें करतलों?

वेव्हार कोणाक चुकना. पुणून वेव्हार म्हळ्यार फटींगपण न्हय. वेव्हारांतूय प्रमाणिकपण आसूंकूच जाय. ना जाल्यार वेव्हार सारको चलपाचो ना. अग्रजांसारकेले फटींग लोक संवसारांत दुसरे मेळचे नात. पुणून वेव्हारांत ते चुकून लेगीत केन्ना फटींगपण करचे नात. अके तरेचो माल दाखोवन दुसरे तरेचो विकचे नात. मापांत लेगीत अिल्ली लेगीत गडबड करचे नात. देखूनूच संवसारांत तांगेलो वेपार बेस बरो चलूंक पावला. दिल्ल्या अुतराक आमी पाळो दिलो ना जाल्यार संवसारांत आमकां कोण पातयेवचो ना, आमची अिज्जत अुरची ना, हे वेव्हार-बुद्दींतल्यानूच तांणी 'अँनेस्टी अिज् द बेस्ट पॉलिसी' म्हूण अक नेम चलयलो. प्रमाणिकपणान वेव्हार चलयलो जाल्यारूच वेव्हार बरे भाशेन चलतलो असो अर्थ हाचो.

अग्रजांचो कितल्या-श्या वर्सांचो अणभव ह्या वाक्यांत आस-पावला.

हो तांगेल्या निति-शास्त्राचो नेम न्हय. तांगेल्या वेव्हार शास्त्राचो अक नेम हो.

आमच्या देशांत सत्याचें व्हडपण सगळ्या ऋषी-मुनिनी, साध-संतांनी मान्य केलां. तोंडभर गायलां पुणून कित्याक म्हूण कोण जाणा, वेव्हारांत सत्य चलना, वेपारांत निखालूस चलपाचें ना, राजकर्णांत तर ही : ही : ही : ही : चलपाचेंच ना, असोच सग-ळ्यांनी समज करून घेतला. वेव्हार, वेपार, राजकर्ण हीं जशीं कितें फटींगपणा करपाचींच मळां अशें आमी मानांत आयल्यात. देखून ह्या मळांचेर जो देंवता तो अिल्लो-सो सुवार्थ दिश्टी पडनाफुडें अिल्लींशीं फटींगपणां करपाक मातूय अनमनना. अिल्लींशीं फटींगपणा हांगा चलतात अशें मानता. खरेपणानशीं, आमी आमकांच फटयतात.

जिवीत अक आनी अखंड. ताचे वेव्हारीक, परमार्थीक, वैयक्तीक, सामुहीक अशे वांटे करूंक येतात. परमार्थ सादपाखातीर सत्य चलोवप गरजेचें आसत जाल्यार सुवार्थ सादपा खातीरूय आमकां तें चलोवंक येवंक जाय. वैयक्तीक जिवितांत जो सत्यवादी ताणे रासवळ मळारूय सत्यवादीच आसूंक जाय. तरूच तांगेलें व्यक्तिमत्व अखंड अुरतलें. सुवार्थ आनी परमार्थ हीं दोन वेगळीं मळां न्हय. वेगळीं धरलीं जाल्यारूय अकामेकांक कातरपी मळां न्हय. विरोधी तर न्हयच न्हय. सत्य, प्रमाणीक बी सद्गुण जाच्या जिवितांत भायल्यान भितरल्यान पळोवंक मेळटात ताका 'अिन्टेग्रिटी' आशिल्लो मनीस म्हणटात.

'अिन्टेग्रिटी' म्हळ्यार शील.

काकासायब म्हणटाले, असत्य हें अुतर मातशें बारकायेन

नियाळून पळेयात. ताच्या पोटांत सत्य लिपून बशिल्लें तुमकां दिश्टी पडटलें. निखटें असत्य संवसारांत खंयच चलना. सत्याच्या आधारा-नूच, सत्याचो आभास निर्मुनूच तें चलूंक पावता. तुमच्या हातांत अक खोटें नाणें आयलें जाल्यार तें चलोवपाक तुमकां तें खऱ्या नाण्यां भितर भरसुनूच चलोवचें पडटलें. ते बगर चलपाचें ना.

संवसार प्रमाणिकपणान चलता म्हणूच संवसारांत फटींग-पणा चलूंक पावल्यांत. फटींगपणान खंयचोच धंदो चलपाचो ना. ताका प्रमाणिकपणाचो आधार घेवंचो पडटलो, ताका प्रमाणिक-पणाचो आभास निर्माण करचो पडटलो. तेन्नाच तो चलूंक पावतलो.

चोरांक विचारून पळेयात. ते लेगीत म्हणटले, आमी अखल्या संवसाराक नाडपाक भायर सरल्यात. पुणून आमचे भितर आमी अकामेकांक नाडपाक लागले जाल्यार आमचो धंदो चलपाचो ना. चोरांक लेगीत अकामेकांकडेन सत्याक पाळो दिवनूच चळचें पडटा, प्रमाणिकपणानूच चलचें पडटा.

मटक्यांत दिसपट्टचो लाखांनी रुपयांच्यो अुलाढाली चलतात. सगळ्यो अुतराचेर पातयेवनूच चलतात. अुतर नाशिल्ल्या मनशाक मटक्याच्या संवसारांत कोण लागीच करिना.

मनशान शिटूक आसचें. पुणून शिटुकसाण म्हळ्यार फटींगपण न्हय. शिटूक मनीस केन्ना अुकत्यार पडचो ना. फटींग मनीस केन्ना अुकत्यार पडत, सांगूंक येना. अुकत्यार पडटकूच ताची जी अतिश्टा जाता ती ताका लेगीत सोंसूंक येवपाची ना.

संवसारांत फटींगपणां करून गिरेस्त जाल्ले लोक आमकां पळोवंक मेळटात, ना म्हणिना. फटींगपणा करून गिरेस्त जावंक येना, सत्येर येवंक येना, अशें ना. पुणून तांचें मोल खासा तांकांच ना, तें दुसऱ्यांक कशें आसतलें? आपूण फटींग म्हूण ते जाणात आनी लोक आपणाक फटींग लेखतात, हेंवूय ते जाणात. भितरल्यान ते अिल्ले प्रमाणीक आसले जाल्यार ते खासा तांचेच नदरेंतल्यान पडटले. कांय जाण मान्य नाका करूं, पुणून मनांत म्हणटले, आमी प्रमाणिकपणान वेव्हार चलयल्लो जाल्यार आसात तांच्याकूय चड गिरेस्त जातले आशिल्ले. कांयच ना जालें जाल्यार लोकांचे नदरेंतल्यान तरी पडचे नाशिल्ले !

सत्य वयल्या वयल्यान म्हारग पडटाशें दिसलें तरूय निमाणे कडेन ताचे अितलें फायद्याक पडटा असलें दुसरें तत्त्व ना म्हणपाचें दिसून येतलें. 'अँनेस्टी अिज् द बेस्ट पॉलिसी' ह्या निर्णयार अग्रज बेठेच पावूंक नात. 'अँनेस्टी' अंतीं फायद्याक पडटा म्हणपाचें तांकां दिसून आयलां.

गोंयचे सुटकेचें झूज चलतालें त्यावेळार आमचे मजगतीं अक वाद चलतालो. कांय जाण म्हणटाले, सत्य, प्रमाणिकपण बी तत्त्वांक ह्या झुजांत म्हत्व ना. सुवातूय ना. गोंय मेकळें करप ही आनी अितलीच आमची मोख. ही मोख सादपाक फट अुलोवचें पडलें जाल्यार अनमन नासतना फट अुलवन मेकळो जावचें; कोणाक जिवो मारचें पडलें जाल्यार मारून मेकळो जावचें 'सशस्त्र क्रान्ति'ची अक परंपरा ह्या देशांत चलत आयिल्ली. ते परंपरेंतल्यान

हैं मत्त आमचे मेरेन पाविल्लें. त्या वेळार गांधी आशिल्ले आनी तांगेलो प्रभाव देशांत सगळे कडेन जाणवतालो. बरें साध्य सादतले जाल्यार साधनूय बरेंच वापरूंक जाय अशें ते म्हणटाले. साधना-वयल्यानूच साध्याचें रूप थरता अशें तांचें मत्त आशिल्लें. धरंया, आमकां दुसऱ्याच्या हाताक बांदिल्लो घडयाळ आवडली आनी ती आमकां जाय जाली. जाल्यार चार मार्गांनी आमच्यांनी ती आमची करूं येता. १) घडयाळकाराचो सायबाजात्रा करून ताचे कडल्यान ती भेट म्हूण घेवं येता; २) ताका तिचे मोल दिवन ती विकती घेवं येता. ३) ताका कळनासतना आमच्यांनी ती चोरून व्हरूं येता वा ४) ताका भंय घालून आमच्यांनी ती ताच्या हातांतली काडून घेवं येता जे तरेचें साधन आमी वापरतले त्या साधना वयल्यान आमचे कडेन पाविल्ली घडयाळ ही भेटिची वस्त, विकती घेतिल्ली वस्त, चोरिल्ली वस्त काय नाडिल्ली वस्त, तें थरतलें.

काकासायबां कडेन म्हजी वळख जाली त्या वेळार हांवें तांकां पयलोच प्रस्न विचारलो तो हो-साधनांक तुमी गांधीवादी लोक अितलें म्हत्व कित्याक दितात? तांणीं म्हळें, 'समज, अंके म्हातारेक अेकूच तरणी धूव आसा. अल्पन्न कांय ना, पोटा-पाणयाचो प्रस्न कसो सोडोवंचो, दोगांकूय समजना. धूव तरणी आसली तरूय कांय शिकूंक ना. तिका खंयच काम मेळना. आनी म्हातारी हांतुळणार पडल्या अशे परिस्थितींत, समज, धुवेन कूड विकची आनी पयसो जोडचो अशें थारायलें जाल्यार म्हातारेक तें आवडटलें.'

'ना, तिका तें मातूय सोंसचें ना.' हांवें जाप दिली.

'मग माझी जन्मभूमी माझी चारित्र्य शिथिलता कशी सहन करील? जननी आणि जन्मभूमी दोन्हींची सेवा शुद्ध साधनांच्या द्वाराच झाली पाहिजे.' काकासायबांनी म्हळें.

म्हाका गांधी समजूंक नाशिल्लो, पटूंक नाशिल्लो, ताचे पयलींच तांगेलो साध्य साधन विवेक समजल्लो, पटिल्लो. मनीस भायल्यान आनी भितरल्यान चरित्र्यवान आसूंक जाय अशें त्या वेळारूय म्हाका दिसतालें.

फटीगपण म्हळ्यार अेक विकृती. आनी विकृती केन्ना समाजाचें बरें करूंक पावना. कोणाचेंच बरें करिना. ते भायर विकृती ही अेके तरेची वशाची पिडा. अेकेकडेन खंयूय कोणाकूय जाल्यार पुरो सगळे कडेन ती पातळटली. विकृतिचेर अुपाय आरंबाकूच जावंक जाय.

अिग्रजांचें 'ऑनेस्टी अिझ द बेस्ट पॉलिसी' हें अेकूच तत्त्व सगळ्या वेव्हारवादी लोकांनी आपणाल्या दोळ्यांपुखार दवरचें. वेव्हार बरे भशेन चलतलो. मागीर जपानी पर्यटकाक विमानतळा वयल्यान पिरवळा पावोवपाक टॅक्सीवालो तीनशें रुपये घेवंचो ना, दोनशांनीच तो धादोस भरीत जातलो. आनी सगळेच टॅक्सीवाले हे भशेन चलपाक लागले जाल्यार पर्यटनाचो अुद्योगूय बरो चलतलो. आनी जाका आयज विमानतळा वयल्यान पिरवळा येवपाची अेक ट्रीप मेळटा ताका पांच ट्रीपी मेळपाक लागतल्यो आनी ताका दिसाक पांचशें रुपयांचो लाव जातलो.

वेव्हार-शिटूक अिग्रजांचें 'ऑनेस्टी अिझ द बेस्ट पॉलिसी' हें तत्त्व जाका पटना तो कपळ-फुटको.

-३३-

चन्द्र सांवरना

काळजाच्या रानां
परजळल्यां। फुलां
गंधल्या मनां
भार हो सांवरना

काळखाचे वेंगेंत
धुस्पल्यांत नखेत्रां
सदळ गांठ केल्यार
चंद्र हो सांवरना

- सोनिया शाह

शेड्डो

करगा म्हाका कुड्डो धनया,
करगा म्हाका भेड्डो
ना तर खिणांत रंग खेळपी
कर तूं म्हाका शेड्डो

- रमेश घ. लाड

लज दिसता आमकां

पक्षांतरा आड आमी कायदो केल्लो. कित्या खातीर? आयाराम गयारामांची जातूच राजकर्णांतली ना जावची म्हणूच मू? सरकार आपणाल्या हातांत अुरचें म्हूण कांय अुद्योगपती पंचवीस पंचवीस लाख काय पन्नास पन्नास लाख रूपये दिवन खासदारांक विकते घेतात-हो तांगेलो धंदो आळाबंदा येवंचो हेच खातीर मू?

जालें कितें? कायदो जालो. पुणून आयाराय गयाराम ना जावंक पावले नात. ते आतां कायद्याचो आधार घेवन हे वटेनचे तेवटेन वचपाक लागले. फटीगपणां करूनूय आमी फटीगपणां करूंक नात म्हूण कायद्यान दाखोवन दिवपाक लागले. आपणाक पावणेर काडपाच्या खासदारांच्या धंद्याचेर आनी तांकां विकते घेवंक सोदतल्या अुद्योगपतिच्या धंद्यांचेर बंदी काय येवंक पावली ना.

दिल्लींत हालीं जी खासदारांची पावणी जाली ती आमकां खंयच्या फोंडांत धुकलून अुडयत, सांगूंक येना. लज दिसता आमकां आमी वेंचून दिल्ल्या आमच्या प्रतिनिधिची.

लोकांनी राष्ट्रीय आघडिचें सरकार वेंचून काडिल्लें तें काँग्रेसीक अेक शक्तिशाली विकल्प देशांत तयार जावंक पावचो म्हूण. काँग्रेसी भितर नेहरू घराण्याकूय तितलोच शक्तिशाली अेक

वें ची क जा य रा ती

हॉटेल कीर्ती

बार आनी रिस्टारंट

रावपाची आनी जेवण खाणाची बेस बरी वेवस्ता

अॅयर-कडिशन्ड कुडिची सोय

निरंकाल मार्ग, फोंडें गोंय ४०३४०१

धनी विश्वनाथ तु. प्रभु

कीर्ती जनरल स्टोअर्स,

निरंकाल मार्ग, फोंडें गोंय ४०३४०१

धनी : रुद्रेश स. प्रभु

Shree Bholanath Saw Mills

✳ Forest Contractors &

Timber Merchants,

✳ Truck Owners & Handling

✳ Transport Contractors,

Nirankal Road, Ponda-Goa 403401

Phones : Resi. : 291

Offi : 159

वसंत तुकाराम प्रभु

ट्रकां-धनी आनी प्रगतीशीळ शेतकामती

निरंकाल मार्ग, फोंडें-गोंय ४०३४०१

आमचे कडेन टोपर भाड्याक मेळटात.

The people
to see for

Labels & Cartons

D. M. Nadkarni & Sons

Near Head Post Office

Margao-Goa 403601

Phone : 22682

विकल्प तयार जावंचो म्हूण. लोहिया म्हणटाले, तव्या वयली भाकरी आरतून परतून भाजूक जाय - अकेच वाटेन ती भाजत रावली जाल्यार ती करपता. तशीं, सरकारांय आरतून परतून बदलूंक जाय. ना जाल्यार लोकशाय करपता. तीं करपूंक पावची न्हय म्हूण सरकारां मदीं मदीं बदलूंक जाय. सत्ता फकत दुसऱ्या पक्षाच्याच न्हय तर दुसऱ्या लोकांच्याय हातांत वचूंक जाय. सत्ताधारी पक्ष आनी ताचे आड तितलेच तुल्यवळ अशे अंक दोन विरोधी पक्ष देशांत आसूंक जाय. जाल्यारूच लोकशाही सारकी रुढावयल्यान चलूंक पावतली.

जनता पक्षाचो अंक लहानसो मदलो काळ सोडीत जाल्यार स्वराज्य मेळत पसून काँग्रेस पक्षूच ह्या देशाचेर राज्य करीत आयला. काँग्रेसीक शक्तिशाली असो अंक विकल्प देशांत निर्माण जावंचूच पावलो ना. तसो काँग्रेस पक्षांतूय नेहरू घराण्याक विकल्प तयार जालो ना. हातूंत काँग्रेसीक गर्व दिसपा सारकें कांय ना. परतो आपणे भायरूय विकल्प निर्माण जावंचा दिलो ना आनी भितरूय दिलो ना, हाजी लज दिसपाची. पुणून लोकशायेची निरोगी परंपराच ह्या देशांत नाशिल्ल्यान काँग्रेस पक्षाचें हे गजालीकडेन सारकें लक्ष गेलें ना. परिणाम : काँग्रेस सोडून देशांत दुसरो पक्ष ना आनी नेहरू घराण्यांतलीं मनशां सोडून दुसरें नेतृत्व ना- देश सुरक्षीत अुरतलो जाल्यार सत्ता काँग्रेसिच्या हातांत वचूंक जाय

आनी काँग्रेस सदांच नेहरू घराण्यांतल्या मनशांच्या हातांत अुरूक जाय असो लोकांचो अंक समज जावन पडलो.

ह्या चिखलांतल्यान देशाक वयर काडचो म्हूण लोकांनी राष्ट्रीय आघाडेचें सरकार हाडिल्लें. वेंचणुकेच्या कायद्यांत मुळा थावन बदल जाय सर (वा म्हणुंया, बदल करी सर तरी) हें सरकार चलूंक जाय आशिल्लें. पांच वर्सा तरी तें चलतलें असो आमचो समज आशिल्लो. दुर्दैवान वर्स जावचे पयलींच तें पडलें. आनी लक्षांत दवरपा सारकी गजाल : तें काँग्रेसीन अुडवूंक ना. खासा राष्ट्रीय आघाडेनूच तें अुडयलें अुडोवपाक सगळ्यांत चड फुडाकार भाजपान घेतलो आनी भाजपाच्या पावलार पावल घालून अुपरांत देवीलाल आनी चंद्रशेखर हांणी घेतलो.

सगळेच चरणसिगांचे अवतार हे !

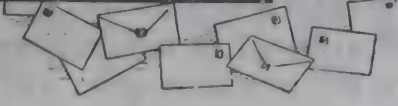
तुर्ताक अंक सरकार जुटयेर आसा. तें केन्ना पडटलें तें सांगूंक येना. पुणून तें पडटलें हातूंत दुबावूच ना. तेंय पडलें म्हणटकूच-

देशाक काँग्रेसी बगर पर्याय ना भितलेंच लोकांक दिसून येतलें आनी तांचो काँग्रेस-विरोधी नेत्या वयलो भावार्तूय साप अुडून वतलो.

लज दिसता आमकां आमच्या फुडाऱ्यांची.

-✳-

वाचपी कळयतात...

कुसमण गोंय

२२-११-९०

संपादक 'जाग' हांकां,

ह्या वर्साचो तुमचो दिवाळी अंक वाचलो. तातूंतले एका परस एक सरस लेख वाचून ही चीट धाडून तुमचें अभिनंदन करचें अशें मनांत आयलें. 'जाग' हें एक वैचारिक मासिक म्हणपाचें सर्व सामान्य मत जाल्लें आसा. तातूंत येतात त्या लेखांचो दर्जो सामान्य नासता हेंय जाणवता. संपादकीय लेख म्हळ्यार नव्या नव्या विचारांचें खाद्यच मुखार दवरिल्लें आसता. जाका खावपाची ताकद आसा ताणें तें खावचें आनी पचोवचें, जाची पचनशक्त दुबळी आसा ताणें निखटो वास घेवन समाधान मानचें आनी जाका तें दोळ्यां-दिश्टी नाका ताणें तें कुशीक सारचें. विचार हो सर्जनशील आसूंक जाय. आयकतल्याक जावं वाचतल्याक तातूंत नाविन्य दिसूंक जाय. एक नवी दृश्टी दिवपी तें साधन जावंक जाय, हे नदरेन 'जागांतले' संपादकीय लेख वेस बरें काम करीत आसात हाजेर कोणाचेंच दुमत जावंक कारण ना.

१९९० च्या दिवाळी आंकांतल्या कांय म्हत्वाच्या साहित्या संबंदान जें कितें म्हाका थोडें भोव दिसून आयलें तें हांगा सांगपाचो हांव प्रयत्न करतां.

श्री. अना म्हांबरो हांची अँबर्सड कथा एक नवेच तरेची खोशी दिवन गेली. गोंयांतल्या कांय खाशेल्या व्यक्तिचो तातूंत उल्लेख केल्ल्यान वाचना आसतना तोडावयलें स्मीत इल्लेंय कडेक सरलें ना. ह्यो असल्या तरांच्यो कथा कोंकणी साहित्यांत आयल्यार कोंकणी वाचकांचे रुचिचो पांवडोय विश्व साहित्याच्या पांवड्यार हाडपाचें काम तुमचे सारके संपादक करूंक पावतले हातूंत इल्लोय दुबाव ना. अनाबाबांनी मनार घेवन ह्यो साहित्यांतल्यो नव्यो नव्यो तरा निर्माण करून वाचप्यांकडेन तुमच्या मासिकावाट्यां पावयल्यार कोंकणी साहित्याची उदरगत जावपाच्या कार्यांत केदो आधार जातलो म्हणपाचें सांगूंक नाका. ताणीं नित्यनेमान कितेंय ना कितें अशे तरेचें साहित्य बरोवन ताचो लाव आमकां दिवचो अशें हांव तांचेखातीर मागतां.

श्री. महाबळेश्वर सैल हांचे कथेविशीं सांगता तितलें थोडें. कथाकार म्हण सैलांनी आपणालें स्थान दृढ केल्लें आसा. 'सोपूत प्रमाण' हे काणयेंतलो विशय हो जण एकाचे वळखिचो. गांवांतल्या दोन कुटुंबांमदलें जल्माचें वैर, ताका लागून घडोवन हाडिल्ले सपून प्रमाण आनी तें सोंपोवपाखातीर मुखार सरिल्लीं नवे पिळगेंतलीं दोन तरुण भुरगीं. पूण ही कथा विणपाचें लेखकाचें कमब्र हें अद्वितीय. ग्रामीण जिणेचेर कथा बरोवची जाल्यार ती सैलांनीच अशें तांच्यो कथा वाचनाफुडें म्हळेबगर रावूं नज. इतले तद्रूप जावन

ते ते जिणेंत रिगतात आनी तातूंतलीं पात्रां हाडामासाचीं म्हण दाखोवन दितात. तांच्यो भावना प्रसंगाच्या आनी तोंडच्या बोलांच्या आधारांन वाचतल्यांच्या काळजांमेरेन हाडून पावयतात. 'जागा' त तांच्यो कथा अदींमदीं आयिल्ल्यान तांच्या काणयांचो आमकां आस्वाद घेवंक मेळटा.

श्री. देविदास बाबय हांची 'काणीणिचीं फुलां' ही एकांकी खऱ्यांनीच बरी आसा. माचयेर हाडपासांगको तांचो हो खेळ. विशय सोंपो आनी सदचे जिणेंतलो. पूण मिसेम नाथ हें पात्र इल्लें ओडून ताणून घडयल्लें असो पयल्या फाराक समज जाता. इंग्लेज नाटकांतली बायलमनीस अशे तरेची आसप हें जितलें सभावीक तितलें सभावीक आमच्या वातावरणांत मिसेम नाथ ही बायल आसा म्हणपाचें पटना. आसल्यार बरेंच जालें. पूण ती तशी ना हीच शोक करपाची गजाल. बाकिचीं पात्रां वास्तव जीवनांत दिसतात. चड करून मोग करपी तरनाटीं आनी मिस्टर दाम. देविदास बाबय हांकां उजळ फुडार आसा म्हणपाचें सांगूंक नाका. मात ताणीं ह्या साहित्य प्रकारांत नवे नवे प्रयोग करून नव्या गजालिची वाचप्यांक गोडी लावंक जाय. तेंच तेंच परतें परतें येवचें न्हय हाची काळजी घेवंक जाय.

'बोरकार' हो शीला कोळंबकार हांचो लेख खऱ्यांनीच कौतूक करिमारको म्हणचो पडटलो. एके व्यक्तिविशीं इतलें लागीं येवन बरोवपाची शैली अप्रुपच म्हणूंक जाय. व्यक्तिविशीं जायते जाण बरयतात. पूण ते पयस रावन बरयतात असो भास जाता. पूण शीलाबायल्या ह्या चित्रणांत सगळे रंग आसात. बोरकाराचे गूण आनी दोश सांगपाक रंगांचो वापर केला आनी ते रंग दोळ्यांक इतले भारावन वडयतात की दोश लेगीत एके तरेचे गुणच दिसूंक लागतात. लेखिकेन खऱ्यांनीच एक नवी साहित्यीक तरा आमचे-मुखार दवरल्या. हेरांक ती कितली सादत सांगूंक नज. पूण शीला-बायल ती नकळदां सादिल्ली आसा. ताणीं अशेच तरेचीं व्यक्ति-चित्रणां बरोवन कोंकणी साहित्यांत एके नवे गजालिची भर करची अशें आमकां दिसलें जाल्यार तातूंत अजाप ना.

नागेश करमली म्हळ्यार आमी तांकां काव्याच्या क्षेत्रांतलो एक जेष्ठ कवी म्हण वळखतां. कविता म्हळी की नागेशबाब फुरफुरतात. पूण एका श्रेष्ठ नाटकाचो अणकार तितल्याच समर्थ-पणान ते करूंक शकतात म्हणपाचें 'जनमेजया आयक' हो तांचो खेळ वाचले उपरांत दिसून येता. मूळ खेळ आसा कानडींत. तीन आंकी खेळ. तातूंत तांणी घाल्ले संवाद जाल्यार इतले सभावीक दिसतात की हो तांणी केल्लो अणकार काय रूपकार म्हणटा तेंच कळना. भाम सादी सोंपी. विशय नवो, समजुपाक क्लिष्ट पूण नागेशबाबांचे शैलीन ताका सोपे तरेन वाचप्यांमूबार दवरला.

ते भायर रवीन्द्र केळेकार हांचो लेख सदचेवरी नव्या विचारांनी भरिल्लो आसा. 'स्कॅप' ही तांची खिस्त जणएकाक एके नवेच दिशेन विचार करूंक लायतली म्हणपाचें सांगू नाका.

'जागा' च्या दिवाळी अंकान कोंकणी साहित्याच्या मळार म्हत्वाचो अशी भर घाल्ली आसा.

बरें मागून,

तुमचा

शिवाजी देसाय

भुरग्यांक निटायेर हाडप समजिकायेन- मारान न्हय

सायकल थारावन धाकटू गावडो सकल देंवलो. ताचेवांगडा बाजारांत वचपाखातीर रडरडत आकांत करून सायकली फाटल्यान धांव लागिल्ल्या ताच्या चार वर्सांच्या माणकुल्या शाणूचेर ताणें दोन फुलयलीं. ताचे हात ओडले आनी ओडी-ओडीत ताका घरांत व्हेलें. हें सगळें करतना तो ताका एकासारको गाळी संवतालो. पूण शाणू रडपाचो थारलो ना. म्हजेंवरीच रस्त्यावयले येते वते लोक हो देखाव पळेनाले. शाणून व्हडाव्हडान रडप आनी धाकटून ताका मरसर पेटप हें कडेकुशिया लोकांक सदचेंच जाल्लें.

भुरगीं हट करतात, एकासारकें रडन रावन आवयबापायक वाज हाडटात तेन्ना तिडक काडून, तांकां पेट दिल्यार तीं जाग्यार येवन शिस्तीन वागतलीं असो कांय आवयबापायचो भावार्त आसता. रडिल्ल्या भुरग्यांचें लोंड पळोवप आनी तांची रड कानार पडप म्हळ्यारच तांकां जिवावयलें संकश्ट दिसता. जाणट्यांक अशा वेळार पोंच उरना आनी रागाभरशी भुरग्यांचेर हात उबारूंक तीं फाटीं फुडें पळेनात.

शिकू नाशिल्लो, कुडी-कश्टाचीं कामां करपी अशे मागास जातींतले आवयबापूय म्हळ्यार तांची विचारशक्त इल्ली उणीच. भुरग्यांक ऊठसूट कड्डे घालपाक तांकां व्हडलेंशें कांयच निमित्त लागना. अज्ञानी जाल्ल्यान समाजांतले नागरी जिणेची जाणविकाय शिक्षीत आवय-बापाय इतली तांच्यांत नासता. आनी ह्याच कारणान कोणाचीच पर्वा करिनासतना तीं आपल्या भुरग्यांक मरसर मारतात. तशें करून तांकां हेरांक दाखोवपाचें आसता की पळे, आमी निखटी भुरग्यांची अपुर्बायच करिनात, गरज पडल्यार तांकां निटायेर हाडपाक माराचेंय वखद दितात. पूण तांकां दिसता तशें शिकिल्ल्या आवय-बापायक दिसना. तांकां वाचून आयकून भुरग्यांविशीं जायत्या गजाली जणा जाल्ल्यो आसतात. मार दिवन वा तिडकून करून भुरगीं सुदरतात म्हणटा तें खरें न्हय म्हणगेचें तांकां खबर आसता.

भुरग्यांचें म्हूण एक मानसशास्त्र आसा. तें जणएका आवयबापायक खबर आसूंक जाय. भुरग्यांकय जाणट्यांवरी पुराय भावना आसतात. राग, मोग, द्वेष, नसाय, मोह, अतुसुकताय सारक्या भावनांक लागून भुरग्यांच्या मनांत तरातरांचे विचार येतात, तरातरांचे प्रस्न तांच्या मनांत

येवंक लागतात आनी त्या प्रस्नांच्यो जापो सोदपाख तीर भुरगीं एकासारकीं धडपडत आसतात. हें करतना तांचें समाधान जालें ना जाल्यार तीं निर्शेतात आनी ती निर्शेणी मागीर रागाचें रूप घेवन भायर फुट्टा. मागीर तीं रडपा पासून सगल्यो गजाली करून आवयबापायक राग हाडटात आनी त्यो तांच्यो करण्यां सोंसना जाल्ल्यान तीं मागीर तांकां कड्डे घालून निटायेर हाडपाचो यत्न करतात. पूण ताचो परिणाम वेगळोच जाता. तांचें रडप तर थांबनाच; ना म्हणपाक तें एकासारकें वाडतच रावता.

तशें पळोवंक गेल्यार माणकुल्या भुरग्यांक समजिकायेची तांक खूब थोडी आसता. खंयचेय गजालीचेर तांचो रोखडाच विस्वास बसता. केन्ना जावभाच्यो न्हय त्यो गजालीय जातल्यो अशें तांकां दिसता. ह्या तांच्या सभावाचो फायदो घेवन जायते विळखे सोडोवप सोपें जावं येता. प्रभू रामचन्द्रान ल्हान आसतना चन्द्राखातीर हट केलो तेन्ना ताचेर उपाय सोदूंक सुमन्त प्रधानाक ताचे मुखार हारसो दवरचो पडलो. तीच गजाल द्रोणाचार्याची. गायच्या दुदाच्या वांट्याचें पिठाचें उदक करून व्हरून दिवन माणकुल्या अश्वत्थामाक थातारपाची बद्द ताका जाली म्हूण बरें.

आफिसाक वता ते आवयक पळोवन ल्हानेलें भुरगें आवयखातीर रडटा तेन्ना ताका बरो एक पोपो घालून मातशें भायर व्हरून हाडल्यार वा शेजाऱ्यागेर व्हेल्यार तें बोमी रावता आनी आवय कामाक वचूंक पावता. नवो इस्तीद जाय, चॉकलेट जाय, पुस्तक जाय, बावली जाय, भुरग्याक दिसता ती वस्त पळेनाफुडें जाय दिसता ती मेळ्ळी ना म्हणटकच तीं रडून रडून आकाशपाताळ एक करतात आनी आवयबापायक तें सहन जायना जाल्ल्यान तीं तांचेर तापतात-पूण सुमंताच्या जावं द्रोणाचार्याच्या उपायावरी एकाद्रो उपाय तांकां सुचना.

रागान राग वाडटा आनी ताचे परिणाम त्रासाचे आसतात. भुरग्यांक देहाची ख्यास्त दिवन ताचे वळवळे पळेतना खंयच्या आवयबापायक त्रास जावचे नात? दुदाची तान ताकान भागोवपाची संवय भुरग्यांक लावपाचें कसब आवयबापायक सादूंक जाय. आनी ते खातीर आमी ध्यानांत दवरूंक जाय तें हें : मायमोगान आनी भुरग्यांची वरे भशेन समजूत काडूनच आमी तांचीं मनां जोडूंक पावतलीं, मारान न्हय.

- प्रा. सुमन सामन्त

बुद्धं शरणं.

— रवीन्द्र केळकार

राम वा कृष्ण खऱ्यांनीच जावन गेले काय कितें, सांगूंक येना. जावन गेल्ले आसूं येतात. पुणून तांगेलें जें जिवीत पुराणांनी आमचे मुखार अुबें केलां तांतूंत तांगेलो खाशेलो रंग कितलो आनी आख्यायिकांनी भरिल्लो रंग कितलो तें सांगूंक येना.

बुद्धा संबंदान हे तरेचो कोणाच्याच मनांत कसलोच दुबाव ना. तो केन्ना आनी खंय जल्मा आयिल्लो हें सांगूं येता. ताच्या जिवितांत घडिल्ल्यो म्हत्वाच्यो घडणुको केन्ना आनी खंय जाल्यो हेंय सांगूं येता. तो ज्या काळार धर्तरेचेर भोंवतालो त्या काळाचें चित्रूय काडूं येता. ताच्या उपदेशा वयल्यान उपरांतच्या काळांत लोकांनी हात भोंवडायल्लो आसलो तरूय मुळांत तो कसो कितें आशिल्लो हाचेंय खरेपण दिवं येता.

बुद्धाक अतिहास गवाय आसा.

जांच्या आचार विचारांचो संवसाराचेर खोल परिणाम जाला असल्या थोड्याच अतिहासीक म्हा-पुरसां भितरलो बुद्ध अेक.

थोड्या अुतरां भितर ताचें जिवीत अशें-

भारत आनी नेपाळ हांचे शिमेर कपिलवस्तु नांवाचो अेक गांव आसा. थंय ख्रिस्ती शतमाना आदल्या सव्या शेंकड्यांत तांगेलो जल्म जालो. तो शाक्य कुळयेंतल्या शुद्धोदन नांवाच्या अेका राजाचो पूत.

बापायन ताका सिद्धार्थ नांव दवरलें.

जल्मा येना फुडें बापायन फुडार सांगपी कांय जोयशांक आपयले आनी भुरगो कोण कितें जातलो हें पळोवंक सांगलें. ही अेक तर चक्रवर्ती राजा जातलो ना जाल्यार घरदार सोडून हो अेक परिव्राजक जातलो आनी अेक जगद्गुरू म्हूण मुखार येतलो अशें तांणी भुरग्याचें भविश्य वर्तयलें.

शुद्धोदन हुसक्यांत पडलो. भुरग्यान घरदार सोडून वचचें न्हय म्हूण जरा-व्याधी-मर्ण ताका दिश्टीच पडचीं न्हयत हाची पुराय जतनाय घेतली.

लग्नाचे पिरायेचो जायसर सिद्धार्थ सुखांत लोळत रावलो. अेक दीस ताचें यशोधरा नांवाचे अेके चलयेकडेन लग्न जालें. वर्सा भरयान तांकां अेक अपुर्बायेचो चलो जालो. ताका तांणी राहुल हें नांव दवरलें.

आनी अकस्मात अेक दीस जें दिश्टी पडचें न्हय म्हूण शुद्धोदन राजान जतनाय घेतिल्ली तें सिद्धार्थाक दिश्टी पडलें.

ताणे अेक म्हातारो पळेलो.

अेक रोगी पळेलो.

आनी अेका मेल्ल्या मनशाचें प्रेत पळेलें.

जिविताचें हें जरा-व्याधी-मर्ण रूप पळोवन तो खंती जालो. भोग-त्रिलासांची ताका अुवगण आयली. जिवितांत जर दुखूच भरलां आसत जाल्यार सुखाची आस्त कशी बाळगूं येता. दुखाक वखद आसूंकूच जाय. तें सोदून काडूंकूच जाय. अशें म्हणून अेके राती ताणे घरदार सोडलें आनी दुखाचें वखद सोदून काडपाक तो वेगळ्या वेगळ्या गुरूंक सोदीत भोंवपाक लागलो. ते मुस्तींत गिन्यानी आनी तपस्वी म्हूण दोगांची नामना पातळ्ळेली. अेक अळार कालाम. दुसरो, अुद्दक रामपुत्र. सिद्धार्थ तांचो शिश्य जावन रावलो. तांचे कडल्यान जें पेंवक येतालें तें ताणे घेतलें. पुणून ताका जें जाय आशिल्लें तें तांचे कडल्यान मेळ्ळें ना. निखटे वाद घालून अेकामेकांचीं मतां कातरून दुखाचें वखद मेळपाचें ना. तें जोडपाक तपश्चर्याच करूंक जाय अशें थारावन तो अुरुवेला नांवाचे अेके सुवातेर वचून तपश्चर्येक बसलो. ताणे अुपासार अुपास केले. ध्यान समाधीचो अभ्यास केलो. देह दण्डणायलो. हे खर तपश्चर्येंत केन्ना केन्ना तो मरणाचे धडेर लेगीत पावलो. अितलेंय करून ताका जाय आशिल्लें तें मेळ्ळें ना.

अेक दीस ताच्या लक्षांत आयलें-

विणेंतल्यान संीत येवपाक तिच्यो तारो चड ताणुनूय धरूंक जायनात तश्यो सदळूय सोडूंक जायनात; तशें जिवीत सुखांतूय लोळोवंक जायना, त्रासांतूय बुडोवंक जायना. दोनूय तोंकां सोडून दिवंक जाय आनी मदले वाटेन विवेकान चलूंक जाय. संवसार कांय नेमांक धरून चलता. जरा, व्याधी, मर्ण हीं दुखां चुकोवंक आयलीं नात तरूय सोंसूं येतात. पुणून बाकिचीं सगळीं दुखां मनीस आपुणूच जावन अुबी करता. मनशांत तृशणा नांवाची अेक वस्त आसा- जी कितलीय भागय, भागना. तीच आमकां दुखांत बुडयता. तिचेर जैत जोडूंक जाय. म्हणटकूच दुखाचें कारणूच ना जातलें.

येवजितां येवजितां ताच्या काळजांत अेके तरेचें झूज सुरू जालें. बौद्ध बरपावळींत हाका 'मार-युद्ध' अशें नांव दिलां. कांय काळ हें झूज चल्लें आनी अकस्मात अेक दीस तें सोंपलें.

सिद्धार्थाक अजवाड दिश्टी पडलो आनी तो ' बुद्ध ' जालो.

आपणाक मेळ्ळां तें ज्ञान लोकांक दिवचें काय कितें, दिलें जाल्यार लोकांक तें नीट समजतलें काय कितें, ह्या घुटमळ्यांत तागेले कांय दीस गेले. अखेरेक अक दीस ताका भितरल्यान अक आवाज आयकूंक आयलो : ' लोकांक सांगपाचें तें तूं सांग. जांकां कान आसात ते आयकतले.' हो आवाज आयकना फुडें तो भायर सरलो. आनी ऋषिपत्तनांतल्या मृगवनांत गेलो- म्हळ्यार, आयच्या काशी लागसारच्या सारनाथाक गेलो आनी थंय ताणे आपणालो पयलो उपदेश दिलो.

तेन्ना सावन ताचें जें ' धर्मचक्र प्रवर्तन ' सुरू जाल्लें तें सुमार पंचेचाळीस वर्सां खंड पडनासतना चलत रावलें. अखेरेक ८० व्या वर्साचे पिरायेर काशीच्यान उत्तर अर्देत दिकेर १० मैलांचे वाटेर आशिल्ल्या कुशीनगरा लागसारच्या अका गांवांत ताणे आपणालो निमाणो स्वास सोडलो.

ते मेरेन ताका हजारानी शिश्य मेळिल्ले आनी ताणे आपणालो अक संघूय स्थापन केल्लो. संघाचे नेमूय बांदून दिल्ले आनी संघांतल्यान जे दीक्षा घेवन भायर सरताले ते-बुद्ध आसतनाच- बहुजन हिताय बहुजनसुखाय चोंय दिकांनी बुद्धाचे शिकवणेचो प्रचार करीत भोंवपाक लागिल्ले.

बुद्धाच्या ह्या जिवीताचें खरेपण अतिहासीक पुरावे दिवन सिद्ध करून दाखोवं येता.

बुद्ध 'बुद्ध' जाले उपरांतच्या पंचेचाळीस वर्सांच्या काळांत ताणे लोकांक जें कितें सांगिल्लें शिकयल्लें तें सगळें तागेल्या शिश्यांनी बरोवन दवरलां. ही सगळी बरपावळ तीन पेटांच्यानी भरून दवरल्ल्यान तिका 'त्रि-पिटक' ह्या नांवान संवसार वळखता. उपरांतल्या काळांत कांय जाणांनी तिचे वयल्यान हात भोंवडायलो. थोडी भोव भरूय घाली-तरी आसतना, त्रिपिटकांतली बरीचशी बरपावळ बुद्ध अुलयल्लो त्याच अुतरांनी बरयल्ली मेळटा अशें जाणकार म्हणटात.

हे बरपावळी वयल्यान अक नदर भोंवडायल्यार कांय गजाली नदरेंत भरतात-

पयली गजाल : बुद्ध खंयचीच गजाल मोन्यानी मानून घेयात म्हूण सांगिना. परंपरेन आयकत आयल्यात म्हूण तें मानून घेवं नाकात. धर्मग्रंथांनी सांगलां म्हूण तें खरें मानूं नाकात. सगळेच लोक मानतात म्हूण खरें मानूं नाकात. आयकुपाक बरें दिसता म्हूण खरें मानूं नाकात. सगळें बुद्धिचे कसवटणेन घांसून पळेयात आनी थंय अुतरलें जाल्यारच मानात, अशें सांगता. तो ह्या नेमाक आपणालो लेगीत आडवाद करिना. ' हांव सांगतां तें हांव सांगतां म्हूण खरें मानूं नाकात. तें तर्जून पळेयात, बुद्धिच्या बरकुलार घांसून पळेयात आनी खरें दिसलें जाल्यारूच घेयात ' अशें भर दिवन सांगता.

ते मुस्तीत ओश्वराक आपणे दोळ्यांनी पळेला म्हणपी कांय लोक आशिल्ले. ते मदीं मदीं बुद्धासरीं येताले. ताचे कडेन वाद घालताले. असले कांय वाद त्रि-पिटकांत वाचूंक मेळटात. बुद्ध तांचेकडेन संवाद जळोवन हाडटा. तांचें म्हणणें विकसायत विकसायत तो तांकां

ल्हवू ल्हवू- तांकां कळूंक दिनासतना- दुसरे वाटेन ओडीत व्हरता आनी मागीर म्हणटा, हांची गत त्या प्रेमिका सारकी, जो प्रेम करता पुणून कोणाचेर तें ताका खबर ना वा म्हणुंया त्या गवंड्या सारकी, जो सपणां बांदता पुणून खंयचे माळयेर वचूंक जाय हें नेणा.

अक खेपे ताका तागेलोच अक शिश्य सारिपुत्त म्हणटा, ' भगवन, तुजे सारको गिन्यानी हाचे पयलींय कोण जालो ना, आयजूय कोण ना, मखारूय कोण जावचो ना.'

बुद्ध हांसता आनी विचारता, हाचे पयलीं जे कोण जावन गेले तांकां सगळ्यांक तूं वळखता व्हय ?

' ना भगवन.'

' हे मखार जे जावपाचे आसा तांकां वळखता ?

' ना, भगवन.'

' बरें, म्हाका तरी तूं सारको वळखता ?'

' ना भगवन.'

' मागीर, खंयच्या तोंडान तूं येदें व्हडलें विधान अुच्चारता ?'

बुद्ध आपणालो लेगीत प्रभाव आपणाल्या शिश्यांचे विवेक- बुद्धीचेर पडूंक दिना. सत्य सोदतलो जाल्यार जण अकल्यान आपणालोच आपूण दिवो जावंक जाय, आपणाल्याच काळजांतलो आवाज प्रमाण मानूंक जाय अशें तांकां सांगता.

बुद्धाच्या अुपदेशांत गूढ कांयच ना. आनी सगळ्यांत म्हत्वाचें : ताचे आड जे अुलयताले तांचे संबंदान अक लेगीत कोडू अुतर ना. अक खेपे सुप्रिय नांवाच्या अका ब्राह्मणान ताची खूब टीका केली. ती आयकून बुद्धाचे शिश्य तिडकीन अुसळलेले. बुद्धान तांकां आपोवन सांगलें, ' म्हजी, म्हज्या धर्माची, म्हज्या संघाची कोणेंय टीका केली जाल्यार तुमी रागार जावंक जायना. रागान तुमी कुड्डे जातले. तुमचेंच लुकसान करून घेतले. टीकेंत खरें कितें, फट कितें आसा हें सोदून काडपाची शक्ती लेगीत तुमी होगडावन बसतले. तोंड वयर करून तुमी मळबाचेर थुकले म्हूण मळव म्हेळें जावपाचें आसा व्हय ? परती थूक तुमचेरूच येवन अुसळटली आनी तुमीच म्हेळे जातले. दुसऱ्याचें म्हणणें आयकून घेवंक जाय...'

विचाराचो प्रतिकार विचारान कलंक जाय हो विचार, आयज अडेज हजार वर्सां उपरांत लेगीत, आमकां कितलोसो समजला, दुबावूच आसा. बुद्ध कोणाचेर केन्ना तापूंक ना हें पळेतकूच ताची तोखणाय दिसता. मना आड मातशें कितें कोणे केलें जायार फटक् करून स्वाम दिवपी ऋशीं व्या ह्या देशांत बुद्ध आगळो वेगळो दिसता तो हे खातीर. अक फावट भिक्षेक गेल्ले कडेन अकलो ताचेर तापलो. ताका गाळी संवयाक लागलो. बुद्ध हांसलो. म्हणपाक लागलो, ' अक सांगशीत, तुंवें धरंया, म्हाका पयशे दिले आनी हांवें ते घेतले नात, जाल्यार पयशे कोणाकडेन अुरतले ?'

' म्हजेच कडेन.'

' हय मू, मागीर ह्यो तुंवें दिल्यात त्या गाळीय हांवें घेतल्यो नात जाल्यार त्यो कोणाकडेन अुरतल्यो ? तुजेव कडेन मू ? दवर

‘यो तस्यो व तुजे कडेन...’

बुद्धांत सामान्या मायली मोवसाण आशिल्ली. —अबका वरी. दोळ्यांक लेगीत त्रास दिना असली पुणून तळप फोडून भायर येवपाची तांक आशिल्ली.

सत्य घांसून पुसून लोकां मुखार दवरचें— मखावयलें काम करपाक आमची गरज ना, तें काम सत्यूच खासा आपणाले तांकीन करतलें, हाजो बुद्धाक दिश्टावो जाल्लो. म्हण बुद्ध शास्वत तत्वांच लोकांमुखार दवरतालो. रीझ डेविडझ म्हणटा, बुद्ध हिन्दू परंपरेंत जल्माक आयिल्लो, हिन्दू परंपरेंत ताची वाड जाल्ली. हिन्दू परंपरेंतूच तो जियेल्लो आनी हिन्दू परंपरेंत वाडिल्ल्या लोकां भितरूच तो वावरल्लो ! हें म्हणणे खरें. बुद्ध आपणाल्या धर्माक ‘सनातन’ धर्मूच म्हणटा, ‘आर्य धर्म’ आनी ‘शास्वत धर्म’च म्हणटा. सनातन धर्मांत नणणी खूब वाडिल्ली. तीं कोणे काडूंक नाशिल्ली. बुद्धान ती काडिल्ली. ताणे रूढीधर्मा आड बंड केल्लें खरें, पुणून ताणे आपणाक आपणाले परंपरे पसून तोडूंक नाशिल्लें. वेदां आड गेल्ल्या अपनिषदांचे परंपरेंत रावनूच ताणे हे परंपरेक अदीक निर्मळ केल्ली आनी निर्मळ करून अपनिषदां मुखार व्हेल्ली. बहुजन समाजामेरेन पावयल्ले. अंगुत्तर नियाकांत तो म्हणटा, ब्राह्मण धर्मांत म्हाका जीं सत्यां मेळ्ळीं तांचोच हांवें साक्षात्कार करून घेतला आनी तांचोच प्रचार हांव करीत भोंवतां. नगर सुत्तांत

तो आपणाले शिकवणेची मातयेंत लिपिल्ल्या शाराकडेन तुळा करता आनी म्हणटा, हें पोर्नेच शार, काळाच्या धुल्लाचे थरार थर पडून लिपिल्लें. हांवें तें परतें तुमचे मुखार अुबें केलां— ताचे वयलां सगळो धुल्ल कशीक काडून.

बुद्धा संबंदान जेन्ना जेन्ना आमी येवजितांत तेन्ना दोन प्रस्न मुखार येवन अुबे रावतात—

पयलो, तागेलें शिकवणेंत अशें कितें अुणे आशिल्लें म्हण तो ह्या देशांतलो ना जालो ?

दुसरो, ताचे शिकवणेंत आगळें वेगळें अशें कितें आशिल्लें म्हण तो पुराय आशिया खंडांत पातळ्ळो ?

ह्या दोनूय प्रस्नाच्यो जापो सोदूंक जाय. पुणून अेक गजाल निश्चितगणान सांगूं येता.

ह्या भारत-वर्षांत अितलेय धर्म वयर सरले तांणीं सगळ्यांनीं आपणा भोंवतणी कोटां अुबी केलीं. बुद्धाचो अेकूच धर्म असो की अेकां मेकां पसून पयस गेल्ल्या आनी आशिल्ल्या वेगळ्या वेगळ्या जातीं मजगती, वेगळ्या वेगळ्या संस्कृतायांमदीं सांकोव बांदून तांकां अेकठांय हाडल्यो. बाकिचे धर्म संवसारांत पातळ्ळे तर-सादेच्या नेटार. हो अेकूच धर्म असो की जो निखटे बुद्धीचेर पातयेवन आशिया खंडांत सगळेकडेन पातळ्ळो.

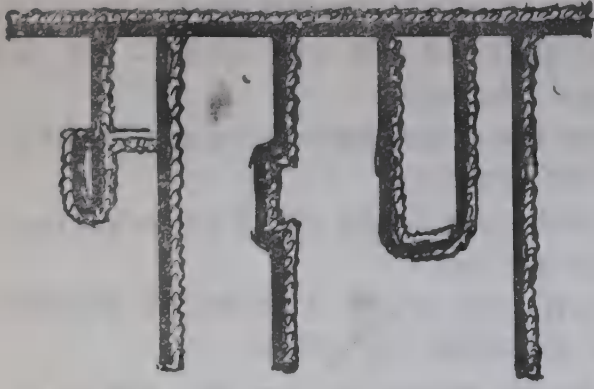
— ई —

म्हाका अणभवलो तुजो शाप

तुजे सावम खूप पयस,
ल्हासोन गोबोर जाल्लें मळब
आतां तेंवूय फाटीं अुरलां.
म्हज्या गांवांत वचपी वाट, इल्लीशी उरल्या
पूण म्हजेकडेन हुस्कार नात
पांयांतलो वेग तर समको शेळला
शिमित्रीचे बांय कडल्या खूरसार
म्हज्यो घटको पुराय जावंक पावल्यात
तरीय ह्या काळखांतल्या
वेदनांकीत अेकसूरपणांत
तुजेच उले आयकूंक येतात
काळखांतल्या नाडंगणाची
बुडङ्ण बुडडून उडयतना
नाक्शो लेगीत विकृत जातात
तेन्ना म्हज्यांतलें क्रांताखोर मन लेगीत
कोसळून पडटा, कलींगाच्या झुजा उपरांत
जाल्ल्या अशोका सारकें
पूण तूं अेक नवीच पायवाट जावन
काळजांत देंवता खोल खोल.

कांय फावटी पयलींच झाडार
चोंचीत चोंच घालून बशिल्लीं सवणीं
अंधा-धुंद जावन
सैरभैर जातात
तेन्ना तांच्या चोंचींतल्या चिंचिंचांत
म्हाका फकत ‘तूं’ आयकूंक येता.
मानवतेच्या मांसार
उबारल्ल्यो पाशवी येवजण्यो जेन्ना
उध्वस्त जातात. गांवां जळटना
तेन्ना दोळ्या कवडुलांचे पलतडीं
म्हाका फकत तूच गळटना दिसता.
तुज्या यादींनीच तर म्हजें सरण
आजून पेटपाचें दवरलां
म्हजें खातीर आपूण झरतां म्हण
तुजीं तिरस्कृतपणां पूण लापबाचीं म्हाका
हो कसलो शाप तुका
तुजे आळींतल्या वशाड गांवांत ?
खरेंच तूं अेकटेंच उरलां
कुड्डे वाटेवयल्या अनामिकांच्या
एकसुन्या दोळ्यां सारकें.

— निलबा अ. खांडेकार

- शीला कोळंबकार

युधिष्ठिराक यक्षान प्रस्न विचारलो, 'ह्या जगांतले अजाप खंयचें?' तेन्ना ताणे सांगलें खंय, 'मरण कोणाक चुकना हें खबर आसून लेगीत आपूण मरचोच ना अशे तरेन मनीस जगता हें.'

हांव मेले उपरान्त म्हज्या प्रेताक कोणें फुलां घालचीं न्हय. मेल्ल्या मनशांक फुलांनी सजवप हाचे परस फुलांचो दुसरो अपमान ना. फुलां म्हळ्यार चैतन्य. फुलां म्हळ्यार देवान सोडिल्ले मंद हुस्वास.

कां

पालावेल्यान मीगमार वचपी रस्तो. अकलो मनीस अके स्कुटरीर बसून फांस चलयत येतालो. अकस्मात् तो थांबलो. ताणे स्कुटर उबी केली. आनी तो थंय आशिल्ल्या झाडाक धरून कोसळ्ळो. कोसळ्ळो थंयच मेलो.

ही गजाल हिंदी सिनेमांतली न्हय. हिंदी सिनेमापरस विचित्र गजाची घडटात ह्या तुमच्या आमच्या संवसारांत. म्हूण ही आमची सगळ्यांची. गजाल मरणाची.

अक खेप माणकुली भुरगीं आपले बसीची वाट पळेत उबीं आशिल्लीं. तांचे मदीं टूक घुमलो. आनी धा बारा भुरगीं मेलीं. चार-पांच वर्सांचे जीव ते !

अक चली आशिल्ली. ती बारावेंन आशिल्ली. बागवेची परिक्षा जाली. रिझल्ट आयलो. तिका बरे मार्कस् मेळ्ळे तेपळो वन ती इतली खोश जाली की खोशेच्या भरांत हांसूंक लागली. इतली हांसली, इतली हांसली आनी हांसतां हासतां मेली.

अका मार्गा कडेक अक चामार बसतालो. तुटिल्लीं जोतीं बी शिवून दितालो. थंयच ताणें अक खोपशी बांदिल्ली. आनी तातूंत भितर बसून तो आपले काम करतालो.

अक टूक आयलो आनी ते खोंपीसयत सगळें उडोवन गेलो. चामाराची बायल वरड मारीत आयली. मागीर तिका कळ्ळें, सकाळीं सकाळीं चामाराकडेन अक गिरायक आयलें बूटपॉलिश करून घेवपाक. ताणे आपलें काम जातकीच चामाराक एक नोट दिली. मोडचे नाशिल्ले ते हाडूंक म्हूण चामार उठून गेलो. तो मनीस थंयच उबो आशिल्लो. तो मेलो. चामार वाटावलो.

भोपाळांत वायू दुर्घटना जावन कितलेशेच लोक मेले. इराणांत भूयकांप जावन पन्नास हजार लोक मेले.

लोक जल्मतात, तितलेच लोक मरतात बी. निमाणे मरण हें ह्या संवसारांतलें निमणें सत्य आनी ह्या सत्याक सगळो लोक थर्त भियेता.

कोणूय लागशिल्लो मनीस मेलो काय, आमी चरचुरतां. मेलो बावडो ! काल आशिल्लो. आयज ना. कितें हो संवसार न्हो ? जगपाक कांय अर्थूच ना... संवसार खिणाभरयाचो हें त्या अका खिणाक मनशाक येवजता... कितें आसा न्हो ह्या जगांत... त्या मनशान इतलें जोडलें. पूण कित्याकु उपकारलें ? कितें तो घेवन गेलो ? सगळें हांगाच सोडून वचचें पडलें न्हो ? अशें

म्हणून मेल्ल्या मनशाक चुरचुरत आमी आमचे जोडी फाटल्यान वतांत.

युधिष्ठिराक यक्षान प्रस्न विचारिल्लो खंय, ह्या जगांतलें अजाप खंयचें ? तेन्ना धर्मान सांगलें खंय मरण कोणाक चुकना हें खबर आसून लेगीत आपूण मरचोच ना अशे तरेन मनीस जगता हें !

तर अशें हें कोणाक चुक नाशिल्लें मरण. ह्या मरणाविशीं म्हाकां त्हांनपणासावन जबरदस्त आकर्शण. कित्याक खबर ना. म्हाकां तें खूब आवडटा. कोणूय मेलो म्हूण आयकतकीच म्हाकां त्या मरतल्याचो दुस्वास दिसता. मरण म्हाकां आवडपाचें दुसरें कारण म्हळ्यार मरण केन्ना कोणाकडेन भेदभाव करिना. तें सगळ्यांचेर सारकोच मोग करता. श्रीमंत-गरीब, हिंदू-हिंदू न्हय, दादलो-बायल, चलो-चली, भुरगो-म्हालम्हातारो, रोगी - घट कालेतिचो, धर्मात्मा-खुनी... कितलीं म्हूण नांवां घेवचीं ? तें आपलें सगळ्यांचेर मोग करता आनी तांकां आपल्यागेर व्हरता. बरें, ताका मनशांच आवडटात अशें ना. जनावरां, पक्षी, कुमी-कीटक सगळ्यांचेर तें मनापासून मोग करता. खऱ्यांनीच ताजेंकडेन आपपर भाव म्हणटात तो इल्लोय ना. आनी ह्या मरणाची तांक कितली ? तें जशें अका मनशाक उबारता, तशें अकरा मनशांक व्हरूंक शकता. पांचशें मनशांक मारून उडयता तशेंच पन्नास हजारांकूय कसलीच मायादया धरिनासतना मारून उडोवंक फाटीफुडें पळेता. आनी अक गजाल, ताका खंयचीय सुवात चलता. तें कोणाक हाथुणार येता, जाल्यार कोणाक रस्त्यार, कोणाक उदकांत जाल्यार कोणाक हवेंत. अशा ह्या सर्वसंचारी मरणाची म्हाका ओड दिसली जाल्यार कोणाकच अजाप दिसपाचें कांयच कारण ना.

अशा ह्या मरणाविशीं चिंतपाक कितें हरकत आसा ? ना. ना. तुमी भियेवं नाकात. तुमकां उपदेश बी हांव करिना. फकत म्हाकां म्हज्या मरणाविशीं कितें दिसता तें हांव सांगतां.

हांव केन्ना आनी कशें मरतलें खबर ना. पूण आपणाक मरण कशें मेळचें हाचेविशीं

चि.पाक कितें जालां ? अकेक खेप म्हाकां दिसता हांव मेलें जाल्यार कितें जातलें ? कोणाकोणाक रडूंक येतलें ? पयली गजाल म्हळ्यार मेले उपरांत सुनापरांत आनी गोंयचीं हेर नेमाळीं हातूंत म्हज्या मरणाची खबर येतली. सुनापरांतचेर इल्लेंशें काय जायना संपादकीय येतलें. जाग, कृळागर चित्रंगी, कोंकण-टायम्स, कोंकणी बी सगळ्यांचेर म्हजें लेख बरोवन येतलें. घडये दिलीग बोरकारासारको कोणूय म्हजें बरें मागपी, 'शीला' म्हूण विशेशांक काडीत. तांणी विशेशांक काडूंक हरकत ना. पूण कोणाकच कॉप्लीमेंटरी कॉपी धाडची न्हय. गोंयांत दूरदर्शन आयलां तांतूंत एकाद्रो म्हजो फोटो दाखयत. मुंबयचे भाशेंत सांगपाचें जाल्यार, कमसे कम इसी बहाने तो अपुनका थोपडा टी. व्ही. पे आयेगा यार...

आतां म्हाकां मरण केन्ना येवचें आनी कशें येवचें ? म्हळ्यार मरण केन्ना आनी कशें येत कोणाचे खबर ! पूण आपल्याक मरण कशें येवचें हें चितूक कितें हरकत आसा ? हांसू नाकात आं. म्हाकां राष्ट्रपती जावन मरचें आसा. आतां कितें हांव भारतीय नागरीक आसा इतलें सोडून हाजे भायर राष्ट्रपती जावपा सारकें अक्कय qualification म्हजेलानी ना हें कितें म्हाकां खबर ना ? पूण चितपाक कोणाल्या बापायलें कितें सरता ? तर राष्ट्रपती जावन हावें मरचें. राष्ट्रपती मेल्यार तीन दीस सगळ्यांक सुटी आसतली. तेन्ना हावें बुधवारा दिसा मरचें. बुधवार, बिरेस्तार, आनी शुक्रार तीन दीस लोकांक सुटी मेळटली खेरीज मुखावेलो दुसरो शेनवार आसचो आनी मागीर आयतार, अशी लागून पांच दीस सुटी लोकांक मेळची. आनी लोकानी म्हज्या मरणाचो उत्सव मनोवचो. शोकसंगीत एकजात वाजोवचें न्हय. टी. व्ही. चेर बरे बरे हांमपाचे प्रोग्राम आनी सिनेम दाखोवचे. हिंदी सिनेमाय दाखयल्यार जाता. लोकांक डिटेक्टीव सिरियल आवडटात. त्यो दाखोवंच्यो. भुरग्यांखातीर जाता तितलीं कार्टुन्स दाखोवचीं. पांच दीस सुटी आशिल्ल्यान सरकारान ह्या पांच दिसांत जे कोण भायर गांवांत फिल्क वचूंक सोदतात

तांचें खातीर सवलती दिवच्यो. नाजाल्यार लोकांक फिल्क वचूंक इल्ले चड पयशे अँडव्हान्स दिवचे. आनी मागीर ते पयशे बँकेतल्या रिणावरी सोडचे. शोकमभा म्हूण घडोवन हाडच्यो आनी बरे बरे ऑक्रेस्ट्रा नाजाल्यार नाटकां बी तांतूंत दवरचीं. अशे तरेन म्हज्या मरणाचो उत्सव लोकांनी खाशयेन मनवचो.

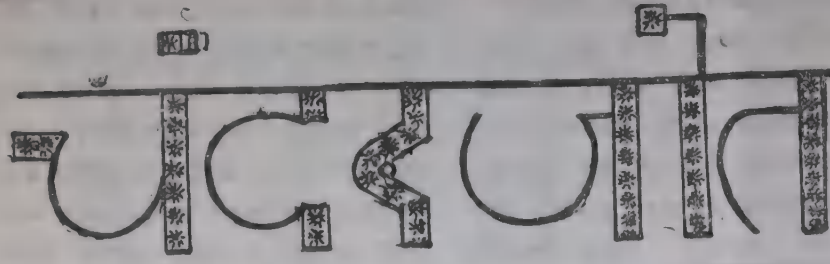
राष्ट्रपती जावन जर म्हाकां मरण आयलें ना जाल्यार तें दुसरे तरेन येवचें. आनी तें विमानांतल्यान पडून. विमानाक आडघात जावचो. तांतूंत हावें मरचें. मरप म्हळ्यार वयर वचप अशें म्हणटात. विमानांत बसून वयर वयर गेलें म्हणटकच सामकें वयर वचूंक अक तर सोंपें. आनी ते भायर बेगीन पावतलें. तिसरो गजाल, विमानाक आडघात जावन मरतकीच घरच्यांक हिमपाभायर पयशे मेळटात. हुलपावपाचो बी कसलोच खर्च ना. खेरीज मेलें उपरांत मेल्ल्या मनशाची जीं क्रियाकर्मां जातात, तीं जावं नाशिल्ल्यान मनीस मेलोसो दिसना आनी तितलें दुखूय जायना. आडघाती मरण आयलें की लोक चुरचुरतलो. हांतुणार पडून लोलून मरत जाल्यार लोक म्हणटात, 'तो अमूक मनीस मेलो ? सुटलो- तोवूय आनी ताजीं घरचीं बी...' राष्ट्रपती जावन विमान अपघातांत जर म्हाकां मरण येत जाल्यार दुदांत साकर ..

आतां हांव मरणाविशीं मार नेटान उलयतां. पूण जेन्ना खऱ्यानीच मरण येतलें तेन्ना हांव कितें करतलें ? भितलें ? खबर ना. आनी भिलेंय जाल्यार मेले उपरांत कोण म्हाकां सांगूंक येतलो, 'मार नेटान मरणाविशीं उलयतालें, मरतना तूं कित्याक भिलें ?' म्हजे अँके मैत्रिणीची गजाल सांगतां. अक खेप तिगेलें आनी तिगेल्या घोवाचें अगडें जालें. तेन्ना तिणे रागान म्हळें, 'हांव मेले उपरांत तुमकां बायलेची किंमत कळटली. देवा सायबा, हांव मेल्यार पुरो.' अशें तिणे म्हळें आनी रागान बडबडत ती फॅन लावंक गेली. थंय तिका शाक लागलो. तशें चड काय जालें ना. घोवान धांवत वचून स्वीच बंद केलो. पूण मागीर तिका दिसलें, हो शॉक लागून खऱ्यानीच आणूण मेल्ली जाल्यार ? आनी मरणाच्या

विचारानूच तिका रडूंक येवंक लागलें. तेन्ना घोवान तिका सांगलें, आतां तूं म्हणटाली न्ही गे मेल्यार पुरो म्हूण ! मागीर आतां रडटा' कित्याक ? थोडे भितर सांगचें जाल्यार मरणाच्या दारांत येवपाक मरणाच्या भयानूच तो इतली भिली. तशी अवस्था म्हजी जाली जाल्यार ! हांवूय मरणाक भिलेंशें जाल्यार ! पूण तेन्नाचें तेन्ना ..

मात अक, हांव मेले उपरांत म्हज्या प्रेताक कोणें फुलां घालचीं न्हय. मेल्ल्या मनशांक फुलां सजवप हाजेपरस फुलांचो दुसरो अपमान ना. फुलां म्हळ्यार चैतन्य. फुलां म्हळ्यार देवान सोडिल्ले मंद हुस्वान. म्हणूनच तर ती इतली सुंदर आनी सुगंधीत आसतात. तेन्ना तांकां प्रेतांचेर कित्याक घालतात म्हूण कळना... प्रेतार घाल्लीं फुलां ... मनाक पटना. प्रेताचेर फुलां घालची रीत कशी आयली काय ? प्रेताची घाण येवंची न्हय म्हूण ? प्रेताची घाण लिपून उरची म्हूण फुलां घालपाची चाल आयली जांव येता. आतां कितले तरेचे स्त्रे आयल्यात. तेन्ना म्हाकां दिसता, फुलांचो कोणे अपमान करचो न्हय.

हांव केन्ना कशें मरतलें खबर ना. पूण अक. हांव मेले उपरांत गोंयच्या शाळांतल्या भुरग्यांक अक दीस सुटी दिवची. कित्याक, कशोय जावं म्हज्यो काणयो पाठ म्हूण तांकां लागिल्ल्यो आसात. तेन्ना त्या नात्यान तरी तांकां सुटी दिवची. पयलीं तांकां, मेल्ल्याच्या आत्म्याक शांती मेळची म्हूण तुमी अक मिनीट मोन्यानी उबीं रावात, अशें सांगचें. मागीर घांट वाजली काय ना तांकां घरा वचूंक सांगचें. आतां घांट वाजतली आनी घरा वचूंक मेळटलें म्हूण भुरग्यांक खोस जाता. ते खोशेन तीं कसोबसो हांसो आडायत अक मिनीट उबी रावतात. हांसो जितलो दामून दवरचो तितलो तो चड खतखतून वयर येता. आनी पाडापडिल्लें अक मिनीट सोंपून सोग्ना. जेन्ना तें सोंपलें म्हूण घांट जाता तेन्ना खोस कन्न हांसो आपशींच भायर सरता आनी सुटी मेळ्ळी म्हूण भुरगीं बोबो हुयेली मारीत आडून धांवत वतात. त्या तांणी मारिल्ल्या हुयेलींनी म्हज्या आत्म्याक खरी शांती मेळटली.

— महाबळेश्वर सैल

ल्हान आसताना एक फावट मामाल्या घरामुखावेल्या एका आंब्याक एक आंबो पिकिल्लो. अूच वयर तेंगशेर, हळदुवो साकर आंबो.

‘मामा, म्हाका तो आंबो पाडून दी रे !’

‘कितले वयर गगनांत गो तो आंबो.’

‘म्हाका जायच तो आंबो मामा.’

मामान शंबर फातर मारले. हात दुखून गेले मामाचे. पूण निमाणें मामान तो आंबो पाडलोच. कितलो गोड आसलो तो आंबो...

केशव जेवन आड पडचे पयलीं मातसो वासरेंत बसलो. शारदा ल्हवच मुखार आयलें, ‘माम गेलो काल सकाळींच.’

‘गेलो ? राव म्हणचें न्ही.’

‘गेलो तो. म्हणिल्लें पूण गेलो तो. वेताना ताका हांवें ती एक रीस दिली.’

केशव बशिल्ले कडच्यान सट करून उठलो. ताणे शारदाच्या तोंडा बराबर एक थापट दिलें.

शारदा थंय रावलें ना. तें फुगलें ना, रडलें ना. ना म्हणपाक ताका ल्हवपीक दिसूंक लागलें. ‘मामाखातीर हांवें एक थापट खालें म्हण कितें जालें ?’

शारदा खळ काडून हाडिल्लें भात नितळ करतालें. आंगणांत बशिल्लेकडच्यान ताका बंदरांत येवन लागिल्ले व्हडें डिस्टीक पडलें. व्हडेकारान आदीं शीड कवळन तें कुंयाकाठयेक बांदलें. मगेर कोंडो उदकांत उबो करून व्हडें ल्हवल्हव बंदराक घेयलें. कोण दोगतीग जाण म्हड्यांतल्यान देंवले. पयसुल्ल्यान कोण ते वळवूंक येनासलें. बेंठेच सावळचोशो हालताल्यो. मगेर तीं देविल्लीं मनशां न्हंयेधडेवेल्या रुखावळींत नाडच जालीं. कारवारच्यान, कडवाडच्यान,

किन्नरच्यान कोणतरी आयल्यात दिसताले. तरीय आमच्या करकलात हेर गांवच्या लोकांचे येवप उणेंच.

शारदा पर्थें भात नितळ करूंक गुंथलें. ह्या बंदरार नदर वतकीर शारदालो जीव आकुळपिकूळ जाता, जीव ल्हवपीक जावन वाऱ्यार उडूंक लागता न्हंयेचे रुप्या-धारेंतल्यान तें व्हावंक लागता. ते धारेंतल्यान पयस पयस पावता. सात वर्सांफाटीं ह्याच बंदरार तें एक दीस बंदरावेलो काळो चिखोल माणयन देंविल्लें. न्हेशिल्लो व्हंकलेचो तामडो शालू धोंपरामेरेन भिजिल्लो.

न्हंयेधडयेर येवन उबें रावतकीर ताका दिशिल्लें, खंयच्या गांवठी गांवांत येवन पावलें हांव ! पूण एकदोन वर्सांतच ताणे ह्या गांवावांगडा बेसबरे जुळोवन घेयलें. ह्या गांवची गच्च रुखावळ, शेकानशेक पातळिल्लीं उशेलां, न्हंयेकडचे तारयालें सादोवप, फाटीकडच्या दोंगरातलो उजवाड सावळेचो खेळ ताका भोव मानवलो. एक सवणें फाटल्या दोंगरार तिनसांजकात्रेर सदां रडतालें. तें रडें आयकतकीर ताजें मन पिसावतालें. कुळारचो साद कानार पडिल्लेवरी मन रसमावरी ल्हवल्हव जातालें. त्या रड्यान तर ताका ह्या गांवा-वांगडा सारकेंच बांदलें. आतां तर तें ह्या गांवांत एकजीव जालां. कोणाचो बैल खंयच्या धोंगणांत वागात मारिल्लो, मुळसांत आशिल्ल्या चारपांच गुडींमदीं खंयची गुडी खंयच्या देवाची हें ताज्या पूर्वाचारासैत तें सांगूंक तांकता.

आतां व्हडें शीड सोडोवन वेले वाटेक लागिल्लें. हें व्हडें म्हज्या मामाल्या, म्हज्या कुळाराच्या गांवच्यान बंदरां करीत करीत आयलां. ताजो जीव आकुळपिकूळ जालो. ताणे नाकापुडयो फुलोवन न्हंयेवटच्यान येवपी वारो परमळ कसो म्हड्यांत भरून घेयलो.

माम आकाड्यांत येवन उबो रावलो आनी ताणे भाचयेक ‘शारदा’ म्हण उलो मारलो. शारदान सूप थंयच उडयलें आनी ‘मामा’ म्हण तें म्हज्यान गेलें. ताज्या ‘मामा’ ह्या उतरांतल्यान म्होंव गळिल्लेवरी जालें. देवाचे म्हज्यान वचून उबें राविल्लेवरी शार-दाल्या दोळ्यांत मोगाचे खोशशेचे कळे फुलले. हांसताना, उलयताना जशी चंदर-जोत पर्जळताली.

‘मामा, आतांच देंवला व्हड्यांतल्यान ?’

‘हय, चारवर रातीर बशिल्लों. आतां वोत तापलें पळय. तरी वारो तापट आशिल्लो म्हण बेगीं पावलों.’

‘मामा, सगळीं बरीं आसात मुरे ? मामीबीन ?’

‘हय.’

‘माम उब्याउबोच सुकिल्लेवरी जाल्लो. पानां सगळीं हळदुवीं जावन रुख पानां

गळीवंक रावला असो तो दिस. आंगावेली कात काळशी रांपिल्ली, वोतांत पावसांत आळीपळीन सुकोवन भिजोवन काडिल्लेवरी.

‘मामा, भागलो मुरे तूं सारको. शेता-भाताच्या वावराचो त्रास जाता दिसतलो. शेताभात, गोखंवासूर सगळें एकल्यानच पळोवप.’

‘चेडो खंय गो तुजो?’

‘शाळेक. अंदूच शाळेक घायला ताका.’

‘बरो जाला आंगान?’

‘तसोच तो. बापायवरी किडकिडीतच.’

‘खंय गेला केशव?’

‘उशेलांक उदक काडूंक.’

‘राट केन्ना घडयली?’

‘जाले पंदरा दीस.’

माम बंदरार देवन येताना वाटभर कितल्याश्याच राटिचो करंकरं आवाज, कोळमेंतल्यान रखयिल्ल्या उदकाचो घसघस आयकतालो. ताणे मनांत म्हणिल्लें, ‘ह्या गांवचे लोक भोव कस्टी दिसतात. उशेलां पळे कशीं जोमान वाडल्यांत.’

शारदान मामाक भितर आफोवन हाडून बसूंक मानरी घालून दिली. मगरे तें मामा-म्हयान बसून फाटल्यो फुडल्यो खबऱ्यो उलोवंक बसलें. कांय वेळांतच ताणें कितें विचारलें ना, आनी कितें सांगलें ना मामाक! मामाल्या दारांतल्या साकर आंब्याची खबर धरिल्ली, कुठारच्या भोट्या रामाची खबर लेगीत ताणे विचारली. रामाली आवय मायर पडली म्हण कळटकीर तें कितलें चुरचुरलें. आतां पोराने कशें जातलें म्हण दुखेस्त जालें.

‘मामा, मामी आसा मुरे बरी? फाटीं तिजीं धोंपरां सुजिल्लीं. कशीं आसात आतां?’

‘आतां जल्माचेंच तें. एकेर दीस वता तो खरो.’

‘घरांतलेंय तुजेरच पडता मामा?’

‘ना. मामी करता इल्लें इल्लें कुटत कुटत.’

शारदा आयकोन खंती जालें. माम म्हजो भांगरागुणांचो! आई गेले उपरांत तोच आमचो आई जाल्लो. आईचेच मायेन आमचेसरीं वावुरलो. तोच आतां त्रासांत.

भाचयेचे यादीन आयज हिंगा पावला. शारदालें काळीज म्होंवादिचे पजळिल्लेवरी मामाच्या मोगान मायेन भरून आयलें.

मगरे ताका सटकन उगडास जालो, अरे हांव पिशावरी तशेंच खबऱ्यो करीत आसां. मामाक तानेकय कांय दिलें ना. तें फिर गेलें. बशयेंत बशीबर पातळ गोड आनी उदका तामयो घेवन आयलें.

‘इतलें कित्याक हाडलां गो बाय’ म्हणत मामान बशी उखल्ली. अर्देंक बशी हाताच्या तायटार रवोवन घेयली आनी भुरुकभुरुक करून तें गोड खायलें आनी वेल्यान उदक पियेलो. पावळें वचून हात धुवन येवन धोतराच्या सोम्याक हात पुसलो.

घरासरभोंवतणी इतली गच्च रुखावळ आशिल्ली की ह्या एकाच घराचो हो एक गांव अशें दिस. फकत आंगणांतल्यान खांदये, -ताळ्यांतल्यान न्हंयचो चकचकी पट्टो दिस्तीक पडतालो.

‘बाय, तुका एकल्याकूच हाडून ह्या पयसुल्ल्या गांवांत दिलें. सामकी दीसभराची वाट.’

‘जावं मामा, घर वायट मेळ्ळें ना. मांय बावडी मेली. बरी करताली म्हाका कितेंय चड उणें उलयत्यार चेड्याकच धपकाय-ताली. हातानय मदळ आशिल्ली. परबेक, जत्रेक पोळीपोठ केल्यार चार दीस खावन सरनामलें.’

‘घोव कितें म्हणता?’

‘ताका जेयत्यार धेंकर दिवंक फुरसन ना. सकाळ धरिल्लो मांज मेरेन कामाक. सरदे जालें म्हणटकीर वांयगण. ते भायर इदळ, पोरसूं, उशेल.’

‘जावं कश्ट केल्यार धन न्ही! कश्ट करी तो मनान हरी.’

‘तशें म्हणूं नाका आं मामा. राग उणो येयना ताका. राग नासत्यार देव आनी राग आयत्यार देंवचार लेगीत फाटीं. उल्याक फाटींफुडें जाल्यार बगसणी ना.’

वासरेंत एका मुल्यार नांगराच्यो तीन रिशी उब्यो करून दवरिल्ल्यो. वजें बांदिल्लें तशेंच आशिल्लें. बेलमाडाच्यो लोखण कश्यो काळे किळशीच्यो रिशी. नव्योच तासून

हाडल्यात कश्यो दिसताल्यो. पळोवन मामालो जीव चिटमुटलो. मामालीं दोनच नांगरांचीं घडपां आयलीं. एकाची रीस झरून झरून सकयले नाकेच गेल्ले. दुसरे रिशीक मदींच फूट आयिल्ली. तांचेरच माम कशेवशें चलयतालो. आतां रिशी खंय सोपेपणान मेळतात? रानांत वचून बेलमाड माळूंक आतां मामाल्या बावळ्यांक खंय शकत आसा? बेलमाडाच्या मुळार कुराड मारल्यार ती लोखणार मारिल्लेवरी सणकन्न फाटीं येतली. ताका बरे ताकदिचे हात जाय.

‘बाय, नवेच रिशीचें वजें मुगो?’

‘हय मामा. पयरच हाडून दवरल्यात. हाणी आनी गोविंदभायान मेळून वयल्या रानांत एक बेलमाड मारिल्लो. तीन दीस वृतो घेवन वयतालें रानांत. ताच्या मुळाच्यो स रिशी पडिल्ल्यो खंय. तीन आमकां मेळ्ळ्यो, तीन गोविंदभायान घेतल्यो.

मामान मज घेवन रिशी तोखेत म्हळें, ‘कांय बऱ्यो सणसणी घटमूट रिश्यो. लोखण हें लोखण. धा वर्सां जोताक बांदल्यार मर्ण ना.’

इतल्यान केशव आयलो. ताणे येताना उशेलांतल्यान देठो काडून हाडिल्लो. हो बचकायेदो मोटो आनी मनशायेदो ऊंच देठो. ताणे तो आंगणामेरेसरीं दवरलो आनी माडाअळचार वचून हातपांय धुले. शारदान दारांत येवन म्हळें, ‘माम येयला किन्नर-सान.’

खांडावेल्या तुवाल्यान तोंड पुशीत केशव भितर आयलो. ताणे भोव आगत्यान मामाक पाचारलें, ‘बरो मूं मामा, बलांवार येयिल्लो हेदोळ? बलांव बंदराक लागिल्लें चयल्लें हांवें. बरो आसा मूं? लुंवन मळून जालें?’

‘हय. शेताचो वावर मातसो थाच्यार पडतकीर म्हळें वचून येवंया भाचयेगेर.’

‘बरें केलें मामा. अशे मुद्दम आयत्यारच पावपाचे न्हू. पूण हांव मातसो अणशेर वयतां. एक रेड्याचें जोत दिवपाचें आसा खंय. दोनय बेल वडतणाक पडल्यात. तांच्यान येता त्या वर्साक आनीक जोत ओडूंक जावंचें ना. आदींच गादड चिखलाची जमीण आमची. वयर वांयगण रोयताना तामडो सताम फावट गोठलो.’

‘खरें तें. नुमच्या ह्या गादड शेताक रेड्या-जीतच जाय. वचून खबर काडून पो.’

‘म्हाका दोन दीस लागतले. तूं रावतलो मुरे मामा?’

‘ना, ना. हांव फाल्यां वयतलों. तूं वचून तो बरो करून.’

‘वचपाची इतली ताकतीक कित्याक करता तूं?’

‘तण, शिवड तशेंच उक्त्यार पडलां. गोरवां दवरचीं नात खावन आनी मस्तून. बेठोच खबरेक म्हण येयिल्लों हांव.’

‘शारदा, पेज जाली? वाड म्हाका आनी मामाक. पेजेवांगडा कितेंय केलां मुगो?’

‘हय. देठे आनी वांगीं घालून शाक केल्या. भिकू पागियाले बायलेन कोणयो हाडून दिल्ल्यो गायण्यांक.’

‘दनपरां जेवणाक कितें करता? मामा येयला. हांव काय उरचो ना. तूं अशें कर; गोविंदणाल्या चेड्याक शामाक वल्लेंत चार आटोव भात दिवन बंदरार धाड. कितेंय नुसतें मेळतलें. पनेळ घेवन कोणकोण गरो-वंक गेल्ले दिस्टीक पडिल्ले.’

पेज जेवन केशव अणशे वचूंक भायर सरलो. खाकी मोटवें कालसांव वयर धवें खोमीस आनी खांदार तुवाली.

‘एकलेच वयतले तुमी?’ शारदान विचारलें.

‘सकल्यावाड्यावेलो गणेश येता न्हू गो. ताणेच खबर हाडल्या.’

‘येता आं’ म्हण सांगून ताणे सडसडीत धोंपां मारलीं. मामाक शेवटा मेरेन रिशी-विशीं विचारचें अशें दिसतालें. ‘केशव तातुंतली एक रीस दी म्हाका. दोनय रिशी कळमेल्यात म्हज्यो.’ पूण शेवटमेरेन तोणांतल्यान उतर फुटलें ना. आतां बाय कितें म्हणता पळोवंचा.

शामान न्हंयेकडेन वचून चार आटोव भाताक बरो अर्द हात पालू हाडिल्लो. दनपरां जेवन माम मातसो आड पडलो. झेम लागल्यार, त्यो रिशी हातपांय फुटिल्लेवरी भोंवतणी नाचतात. मदींच तांचो सण्करून

एकामेकांक आपटिल्ल्याचो सण आवाज येता.

सांजचो तो भाचयेत्या चेड्याक अशोकाक घेवन देवळामळार वचून भोवन आयलो.

‘मामा, मामागेली आमल फुल्या?’

‘हांव हालीं गेलों ना गडार बाळा.’

‘ना मामा?’

‘तूवय म्हाका मामच म्हणता रे?’

‘माम न्हूं तर तूं?’

‘हांव तुगेत्या आईलो माम, तुगेलो आजो.’

‘हांव तुका आजो म्हणचोंच ना.’

‘कित्याक रे?’

‘शामालो आजो हांथरुणारच न्हिदून रावता. खोक्ताखोक्ता आनी थंयच थुक्ता. बुरसो तो.’

‘जाणटो जाला रे तो.’

‘जावं. पूण तूं म्हगेलो मामच. मामा, किन्नरांत शाळा व्हड आसा?’

‘शा, इल्लीशी शाळा ती. तुगेत्या बाबाल्या मोठ्यायेदी.’

‘शाळेमुखार पावसांत उदक भरता?’

‘घोस्यांनी. फाटल्या पावसांत दिन म्हण त्या भुरग्यालें शाळेचें दपतरच उदकांत व्हांवन गेलें.’

‘खंय गेलें?’

‘व्हावन काळी न्हंयंत गेलें.’

‘मगेर?’

‘न्हंयच्यान समुद्रांत.’

‘मगेर.’

‘भिजून बुडून गेलें तें.’

‘तो रडलो ना?’

‘रडून कितें उदकांत व्हांवन गेलें मेळटा?’

देवळामळार भोंवन येवन ते तळयेधडयेर मातशे बसले.

‘तुगेलो बाबा मोटो फिशाल बाळा.’

‘कित्याक मामा?’

‘कितल्यो बेसव्यो रिशी फोडून हाडल्यात ताणे.’

ते पर्थे घरासरी आयले तेन्ना शारदा दांत्यार दळूंक बशिल्लें. ‘कितें करता गो शारदा?’

सांजेच्याक कोणयो फोडून धबधबें करतां आनी दळिल्ल्या तांबळाच्यो भाकऱ्यो.’

‘केशव आसल्यार बरें जावपाचें.’

‘आसूं. तूं कितल्या तेंपान येयला. कांयच केलें ना जाल्यार म्हज्या मनाक लागतलें मगेर. तोवय उलयतलो’

अचकीत कुशीक उब्यो दवरिल्ल्यो रिशीं मामाल्या दोळ्यांमुखार चकचकिल्लेवरी जाल्यो. तो मातसो अनमानलो, कचरलो. मगेर ताणे म्हळें, ‘बाय शारदा, त्या रिशींतली एक रीस म्हाका दिशी?’

शारदान सट्कन ताजेकडेन पळेलें, दोळे चारलेशे करून ताणे एक व्हड मूठ मारली आनी दात्याच्या तोणांत घाली आनी दातें घुंवडायत रावलें. मदींच दातें थांबोवन ताणे म्हळें, ‘तो आसनाना म्हणूंक जाय आसलें मामा. सामक्के जीव काय प्राण करून हाडून दवरल्यात ताणे ह्यो रिशी.’

‘ना जाल्यार नाका बाय. फाल्यां तुका उलोवणें नाका.’

‘पळेतां हांव मामा. कितें जाता पळेतां.’

‘केशव संवतलो जाल्यार नाका.’

शारदान उतरां चाचयलेशीं करून म्हळें, ‘ना, ना. तो सवचो ना.’

पूण शारदा जाणा आसलें, केशव कितलो तोखेतालो आपल्यो रिशी. आयिल्ल्या-गेल्ल्यांक रिशीचेर कोयतेची फाट मारून सणसण्करून वाजोवन दाखयतालो आनी सांगतालो, ‘हो शंबर वर्साचो वेंग पावनासलो माड, आड घालूंकच एक दीस लागलो. फोडून रिशी काडता म्हणसर रटें फुटून गेलें. जावं आतां धा वर्सां हुसको ना’

रातचें जेवन न्हिदिल्लेकडेन शारदा चित्तालें. मामान केन्ना ना थंय एक वस्त मागल्या. हांव जाल्यार म्हजें काळीज काडून दिवपी मामाक. पूण ती रीस दिल्यार तो काय वोगी रावचो ना म्हाका. पूण मामाक ना म्हणतलें कशें? माम म्हगेलो कितलो बरो! ल्हान आमताना एक फावट मामाल्या घरांमुखावेल्या एका आंब्याक एक आंबो पिकिल्लो, वयरवयर तेंगशेर, हळदुवो साकरआंबो. ‘मामा म्हाका तो आंबो पाडून दो रे!’

‘कितले वयर गगनांत गो तो आंबो.’

‘म्हाका जायच तो आंबो मामा.’

मामान शंवर फातर मारले. हात दुखून गेले मामाचे. पूण निमाणे मामान तो आंबो पाडलोच. कितलो गोड आसलो तो आंबो... माम पयलीं खूब ऊस करतालो. म्हगेले आईगेर ऊस नासलो. उशिचो घाणो पडतकीर माम उशिचो रोस, उशीकांडे, पातळ गोड माथ्यार मारून हाडून पावयतालो. मामागेर उशेल कातरलें म्हण कळतकीर आमी मामाली वाट पळेत रावतालीं. माम पयसुल्ल्यान येताना दिसतकीर घे धांवन वचून मामाल्या माथ्यावेलें, हातांतलें एकेक वजें काडून घेतालीं. मगेर आठ दीस घरभर आंगणांत उशिचीं चिपडां. उशिच्या रोसाची आई कायबरी पोळी करी?

आई भायर पडली ते रातीक आमी भांवडां, बाप्पालेगीत कोनश्यामल्यांनी न्हिदून पडिल्लीं. माम आईच्या उशाक जागतालो. आई मरताना आईले हात मामाच्या हातांत आसलो.

माम केन्ना आमगेर आयिल्लो पर्थो येताना आई आंकड्यांत येवन उबी राव. माम पयस पयस दोळ्यांआड जानासर ती दोळ्यांत जीव हाडून गेल्ले वाटेकडेन पळेत रावताली. तेन्ना आमी भांवडां मोन्यानच आईल्या पदराकवीन धरून उबी रावताली...

दुसरे दीस सकाळीं उठतकीर मामान म्हडें येतलें म्हण ताकतीक केली आनी तो वचूंक तयार जालो. शारदान घोवान काल हाडिल्ल्या देठ्यांचें वजें बांदलें. दारांतल्या निरपणसाचे दोन पणस काडून मामाले पोतयेंत उडयले. भितर वचून एक नाल्ल फोडून तो कांतलो. तातूंत पातळ गोड घालून जाळार दवरून ताजें चुन्न केलें. तें केळीपानांत बांदून मामाल्या हातांत दिलें.

एका हातांत पोती घेवन आनी दुसऱ्या खाक्यांत देठ्याचें वजें मारून माम वचूंक भायर सरलो. ‘वयतां बाय !’

शारदालो जीव वयरसकल जालो. ‘वयता माम ? राव, मातसो राव माम !’

ताणें फोयती घेवन रिशीच्या वजाचो वयलो पास कच्कन्न कापलो. एक बेस बरो रोस काडून मामाल्या हातांत दिलो. ‘व्हर

मामा.’

मामान रोस हातांत घेयली आनी म्हळें, ‘केशवाक सांग, मामान एक रोस व्हेली म्हण.’

माम मातसो मुखार गेलो आनी ताणें फाटीं वळोन पर्थें म्हळें, ‘तुका सवचो ना मुगो तो ?’

‘ना माम व्हर तू.’

मामान ती जड रोस एका हातांत तोलून धरून सडसडीत बंदरावटेन घेपां मारलीं. माम नागेली आंब्याच्या मोणार पावतकीर शारदान सादोवन म्हळें, ‘कार्तिक पुनवेच्या जत्रेक मुद्दम यो मामा. मामयेक कारवारा व्हरून एक फावट तपासून हाड.’

ताणे मगेर भितर येवन हातरा कवळो रिशीर दवरून त्यो लिपयल्यो. घोव पर्थो येतकीर रोखड्योच दिस्टीक पडच्यो न्हय म्हण. ताज्या काळजांत सामकी भिरांत आनी धाकटूक ! सवलेबगर रावचो ना तां !

दुसरे दीस दनपरां केशव पर्थलो. माडापांयार उदक उडयताना. तो तणतणतालो, ‘त्या पाड पडिल्ल्या गणेशाल्यो खबरी; बारा म्हशी तर तेरा गडगडयो. आगो, ते रानांत नाटां ओडपी रेडे. हो एकेक हती-येदो रेडो. तांकां खावड घालुंकच दिवाळें वाजपाचें. मोल आयकोन तर म्हाका झोट येयली. शा, बेठीच फावट फुकट.’

शारदाचेर सामको कलकल. पूण ताका रिशीविशीं सांगूकच जाय !

केशव जेवन आड पडचे पयलीं मातसो वासरेंत बसलो. शारदा ल्हवच मुखार आयलें. ‘माम गेलो काल सकाळींच.’

‘गेलो ? राव म्हणचें न्ही.’

‘गेलो तो. म्हणिल्लें पूण गेलो तो. वेताना ताका हांवे ती एक रोस दिली.’

केशव बशिल्लेकडच्यान सट करून उठलो. ताणे हातराचो कवळो कुशीक काडून रिशी पळेल्यो. वजाचो पास तुटिल्लो आनी थंय दोनच रिशी आशिल्ल्यो. केशवाची तिडक मस्तकाक पावली. तो उसळ्ळो, ‘कित्याक दिली तुवें रोस ? कोणाक विचारून दिली ? काय बरी रोस. हांवे हरहर करून त्रास करून हाडली आनी तुवें दिली ?’

‘दिल्यार दिलो एक मामाक.’

‘वेल्यान तोंड घेवन उलयता ?’

केशव झिडपूनसो मुखार गेलो. ताणे एक शारदाच्या तोंडाबराबर थापट दिले आनी ताका धुकलून उडयलें. तें वणतीर वचून आपटलें.

शारदा आतां थंय रावलें ना. भितोडेक जळोव भरिल्लो थंय वचून नोमगी बसलें. पूण तें फुगलें ना, रडलें ना. ना म्हणपाक ताका ल्हवपीक दिसूंक लागलें जावं, मामालें तरी काम जालें. तसोच गेल्यार म्हगेल्या मनाक लागता आसलें. माम कितलो बरो म्हजो. ताजेखातीर हांवें एक थापट खालें म्हण कितें जालें ?

घोवालो राग थंड जावं म्हण तें भितोडेक कांय वेळ बसलें. मगेर भितर वचून ताणे उश्ट्याचीं आयदणां पुंजायलीं आनी तीं तें धुवंक माडा अळचार घेवन गेलें.

घोव आंगार शर्ट लखोवन भायर वचूंक सरिल्लो. शारदान म्हळें, ‘खंय वयता ? बंदराकडेन गेल्यार मातशी खबर काड; दुगान चार आटोव तांदूळ व्हेल्ले बेताची चाळणी हाडून दिता म्हण. करून जाल्या-जाल्यार घेवन यो म्हण सांग.’

कुवाडें

दर्यांत उदक

उदकांत खडप

खडपार कुल्ली

कुल्लेक पाय

कितले काय ?

म्हजें कुवाडें सांगता

ताका दुदावेली साय

काणो ना....

धंयाबगर लोणी ना

शाणेपणा बगर माण्णी ना

केसांबगर दांतोणी ना

बोत्याबगर मणी ना

तांदळाबगर कणी ना

शेंडयेबगर भट ना

म्हानारे बगर काणी ना.

इतिहासाची पाळां

काकासायबांल्यो चिटी

चालत्या आगगाडींतून

३०-३-६६

प्रिय रवीन्द्र,

तुमचें १४-३. चें पत्र मिळालें. आज रात्री अहमदाबादला पोहोचलों. १ ते ३ एप्रिल मुंबलीला असणार. ५ ते ६ दिल्लीला. तेथून आमामला जाणार. परत येताना बिहार आणि नेपाळ करावें असा विचार आहे. ५-६ मे पर्यंत परत दिल्लीला- त्यानंतर कदाचित् काश्मिरकडे फेरी मारून येईन. मगच दिल्लीला येईन...

‘परमसखा मृत्यु’ पुष्कळांना आवडलें. तुमचे मनोहरराय ह्याचें फ्रेंच करणार आहेत असें कवी बोरकरांनी लिहिलें होतें. फ्रेंच जर उत्तम झाले तर त्याचेवरून अग्रजी सहज होऊं शकेल.

बोरकरांनी या विषयावर आतां कोंकणीत पुष्कळ कविता लिहाव्या. रवीन्द्रनाथांनी अगदीं बालपणा पासून मृत्युविषयी कविता लिहिल्या होत्या.

‘द फेथ ऑफ अदर मेन’ हें पुस्तक मला अजून मिळालेलें नाहीं.

हिन्दू संस्कृतीने ख्रिस्ती धर्माला आणि समाजाला आपुलकीने स्वीकारावें आणि बुद्धा प्रमाणे येथूला देखील अश्वराचा एक अबतार मानावें असें मी कित्येक वर्षांपासून म्हणत आलेलों आहे. आतां मी हा प्रचार जोराने करणार आहे... हिन्दू ख्रिस्ती विवाहांना दोन्ही समाजांनी विरोध करूं नये असाही प्रचार मला करावयाचा आहे. तुम्ही या दृष्टीने जोराने चिंतन चालवा. बौद्ध, ख्रिस्ती आणि मुसलमान - तिघांशी आपुलकीने वागणे यांतच खरें हिन्दुत्व आहे. अेका ख्रिस्त्याला मी म्हणालों, अेका दोघा हिन्दूंना पकडून त्यांना तुम्ही ख्रिस्ती कां बनवितां? Why not Christianise Hinduism? We shall be happy if Christianity is also Hinduised in this process. अशा रीतीने दोन्ही धर्म अुदात्त होतील. अीश्वराला अधिक मान्य होतील आणि दोघांच्याही हातून मानवतेची खरी सेवा सुरू होओल.

मृत्युविषयी मॉरिस मॅटॅरलिकचा अेक निबंध मी फार वर्षा-

पूर्वी वाचला होता. त्यावेळीं आवडला होता. पण त्यांत काय होतें तें आतां आठवत नाहीं.

काकाचे सोम वंदेमातरम्

० ० ०

चालत्या आगगाडींतून

२१-४-६६

प्रिय रवीन्द्र,

...काल गोहाटीला तुमचीं दोन पत्रे मिळालीं...

अिस्लाम, ख्रिस्ती आणि बौद्ध यांचा प्रश्न आपण कसा काय सोडवतो यावर भारतीय अेकता, स्वतंत्रता आणि भारतीय संस्कृतीचें भवितव्य अवलंबून आहे. जगांत भोळे आणि सोवळे कोणीच नसनात हें जमेला धरूनच आपण आपला पुरुषार्थ सिद्ध केला पाहिजे.

ख्रिस्त्यांचा प्रश्न कसा सोडवायचा याचा विचार गोवेकरांनी कधीच केला नाहीं. वर्तमान परिस्थिती ओळखू शकत नाहीं आणि भविष्याची दृष्टी नाहीं. तेव्हां कसें होणार? सर्वांत कठिण प्रश्न आहे बौद्धांचा. तो आहे अत्यंत सोपा. पण जर विघळूं दिला तर जोव घेतल्या वांचून सुटणार नाही. खरोखर बौद्ध धर्म साम्यवादाला सुधारूं शकेल असा आहे. पण साम्यवाद आणण्याला मददगार होईल असाही आहे.

सर्वोदयाने बौद्धशक्ती ओळखून तिला हाताशीं धरलें पाहिजे.

‘द फेथ ऑफ अदर मेन’ सध्या वाचत आहे. ख्रिस्ती लोकांना सर्वधर्म समन्वय स्वीकारताना किती जड जाते हेंही त्यांत दिसतें.

काकाचे सोम वंदेमातरम्

० ० ०

नवी दिल्ली

१३-५-६६

प्रिय रवीन्द्र,

... तुम्ही पाठवलेलें ‘द फेथ ऑफ अदर मेन’ मी वाचून काढलें. पुस्तक मला आवडलें. अेक ख्रिस्ती मिशनरी धर्मशास्त्र-विशारद अितका अुदार होअू शकतो यावरून धर्मप्रचारक देखील सुसंस्कृत होअू शकतात अशी आशा वाटली. याच लेखकाचें ‘द मिनींग ऑफ अॅन्ड ऑफ टेलीजियन’ हें पुस्तक वाचण्याची अिच्छा आहे. तुमच्याकडे तें आहे. तें किंवा नवीन विकत घेअून मला पाठवून द्या.

‘जीवन व्यवस्था’ या पुस्तकाच्या हिन्दी भाषांतराचा क्रम बदलावा, कांहीं लेखांत काटछाट करावी अशीं अुमाशंकरांची सूचना होती आणि मी ती स्वीकारली होती. पण ही सूचना भाषांतरकार सामेश्वर पुरोहित पर्यंत पोहोचली नाहीं. त्यांनी संपूर्ण पुस्तकाचें भाषांतर करून पाठवून दिलेलें आहे... मला आतां क्रम बदलणे आणि काटछाट करणे वगैरे झेपणार नाहीं. अुमाशंकरांना मी कालच लिहून कळवलेलें आहे कीं अेक तर हें काम आतां तुम्ही करून द्या किंवा रवीन्द्रांकडे पाठवून द्या...

हस्तलिखित अुमाशंकर तुमच्याकडे पाठवून देतील. काय करणे शक्य आहे ते घ्या.

नेपाळचा जाअून आलों. आठ दिवस हिडलों. आतां नेपाळवर कांहीं लिहिणार म्हणतो. वेळ मिळेल कीं नाही, कल्पना नाही. वयामुळें आतां नास्त्या नंतरही झोपावें लागतें आणि दुपारी जेबल्यानंतर तर झोप येतेच. लोकांच्या गांठीभेटी चालूच आहेत. काश्मिरला जाअून आल्यानंतर मुंबलीला जाओन म्हणतो.

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम्

० ० ०

नवी दिल्ली

४-६-६६

प्रिय रवीन्द्र,

काश्मिरचा कार्यक्रम रद्द करावा लागला. आतां जुलैच्या आसपास केव्हां तरी जावें लागेल. परवांच आल्मोड्याला जाअून आलों. तेथें साततालच्या बाजूला डॉ स्टेन्ली जोन्स यांचा ख्रिस्ती आश्रम आहे. तेथें चार दिवस त्यांचा पाहुणा म्हणून राहिलों होतो. ख्रिस्ती लोक 'मिलनसार' होतील या विषयी मला शंका नाही. आतां स्वराज्य आलेलें आहे. त्यांचा आपण स्वीकार केला पाहिजे. त्यांची मूळ भूमिका 'फक्त ख्रिस्ती धर्मच बुद्दुदार करूं शकतो. बाकीचे सर्व धर्म अपूर्ण आणि असमर्थ आहेत' अशी होती. ही भूमिका पादरी लोक लवकर सोडणार नाहीत. 'अश्वरा पेक्षाही जीझस महत्त्वाचा आणि जीझस पेक्षा चर्च महत्त्वाचें... चर्च साठीच जगायचें' ही भूमिका त्यांनी सोडून दिली तर ते जगणार कसे? तरीही मी म्हणतो, आपण त्यांचा स्वीकार केला पाहिजे. हळूहळू जवळ येतील...

आल्मोड्या जवळ नवनीत पारेख राहतात. त्यांच्याकडे अेक दोन युरोपियन बौद्ध भेटले ..

तुमचे डॉ. सिकैरा भेटायला येथे सन्निधीत आले होते. मी त्यांना अेक सूचना केली. म्हटलें, भीक्षो आणि नागा या लोकांना बुद्देशून अेक अपोल काढा कीं भारतांत राहण्यांतच ख्रिस्ती लोकांचें हित आहे, भारतांतून फुटून निघण्याचा विचार त्यांनी सोडून द्या वा भारतांत राहूनच ख्रिस्ती लोकांचा अुत्तम विकास होअूं शकेल.' मी सिकैरांना म्हटलें कीं तुम्ही हे अपोल अेक ख्रिस्ती या नात्याने काढा. अेवढें करूं शकलांत तर तुम्ही व्यक्तिशः अखिल भारतीय पुढारी व्हाल. शिवाय हिन्दू लोकांना ख्रिस्ती समाजा विषयी ज्या शंका आहेत त्याही दूर करूं शकाल.

मला ठाऊक आहे-ख्रिस्ती लोकांमध्ये दूरचें पाहण्याची शक्ती नाही. अल्पसंख्य राहून आपला जवळचा स्वार्थ कसा साधतां येतील या विषयींची जागृती मात्र त्यांच्यामध्ये भरपूर आहे. 'हिन्दू आपल्याला खाअून टाकतील' ही भीतीही मनांत बाळगत असतात. 'हिन्दूना खाऊन टाकायचें आहे' हा मिशनऱ्यांना आदर्श असल्याचें आपण आतांपर्यंत अंकित आलों होतो. आतां 'हिन्दू खाअून टाकतील' ही भीती बाळगत आहेत. दोन्ही आदर्श सोडून देण्याजोगे आहेत हें जेव्हां त्यांना कळेल तेव्हां त्यांच्यामध्ये शहाणपणा अुगवेल.

जाग : नोव्हेंबर १९९०

जयरामदास राज्यसभेचे सदस्य आहेत. दिल्लीतच रहात असतात. पण सध्या अकर्मण्य झाल्या सारखे वाटतात. त्यांचा तुम्हाला फारसा अुपयोग होअील असे वाटत नाही.

'द फेथ ऑफ अदर मेन' अुत्तम पुस्तक होतें म्हणून तुम्हाला त्याच लेखकाचें 'द सिनींग अॅण्ड अॅन्ड ऑफ रेलिजियन' पाठवायचा सांगितले होतें. तें वाचून संपविलें. फारसे आवडलें नाही. पुस्तकांत दम नाही.†

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम्

† गुजरातीवरून अनुवादित.

-४-

प्रियेच्या गांवा

प्रियेच्या गांवा
पांयजणां वाजलीं,
पाखां शेळेलीं
भिऱ्यांचीं

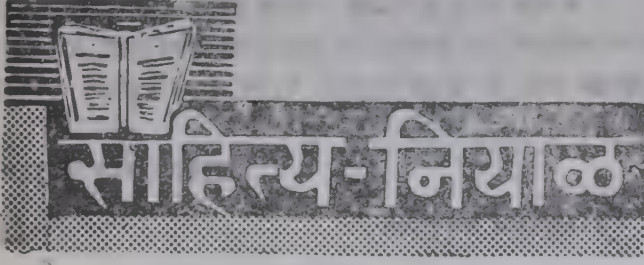
चान्नेल्ले वाटेर
उजवाडाचे सूर;
चद्रीम फितूर
पावलांक

मनाचि भिरीं
मळवाच्या दारां,
काळजांत ल्हारां
चान्नेलीं

भर्जरी देगेक
पावलांचो साज,
उल्यांचो गाज
अैलपैल

गांवाचे शिमेर
पाखांचें वारें;
दिठयेंतलें भिरें
शिवरलें

- परेश नरेंद्र कामत

१. अशें घडलें—

गोंयच्या सुटके-झुजांतल्यो घडणुको

— नागेश करमली

गोंयचें सुटकेझूज वा मुक्तीलढ्याविशींचो इतिहास वा तातुंतल्यो घडणुको, प्रसंग वा अणभव कथन करपी कांय पुस्तकां आतां उजवाडा आयिल्लीं आसात. डॉ. विनायक मयेंकार हाणीं, तांकां आंगोलांत बंदी करून दवरिल्ले थंयचे अणभव 'माझा काळा विजनवास' ह्या पुस्तकांत सांगिल्ले आसात. गोंय-दमण-दीव स्वातंत्र्यलढ्याचो इतिहास श्री. मनोहर हिरबा सरदेसाय हाणीं दोन खंडांनीं बरोवन उजवाडायिल्लो आसा. श्री. वामन राधाकृष्ण हांचें 'गोवा मुक्तीसंग्राम' हेंय पुस्तक हल्लींच उजवाडा आयिल्लें आसा. डॉ. पुंडलीक गायतोंडे, तांची घरकान्न श्रीमती एदिला गायतोंडे, डॉ. प्रकाशचंद्र शिरोडकार, श्री. जेम्स फेर्नांडीस, श्री. विश्वनाथ लवंदे हांचीय स्वातंत्र्यलढ्याच्या इतिहासाकडेन संबंदीत, त्या लढ्यांतल्यो वेगळ्योवेगळ्यो घडणुको वा व्यक्तिगत अणभव सांगपी पुस्तकां उजवाडा आयिल्लीं आसात. (आनिकय कांय पुस्तकां आसूं येतीत.) पुणून एक तर तीं सगळीं पुस्तकां मराठी वा इंग्लेजींत आसात. श्री. रवींद्रबाब केळेकार हांची गोंयच्या सुटकेझुजाविशींची 'एका कल्पांताचो गवाय' ही लेखां-माळ 'सुनापरान्त' मदल्यान उजवाडा आयल्या. फुडेंफाटीं ती पुस्तक रुपान उजवाडा येवपाचीय आसा. ते नदरेन पळेल्यार श्री. झोतिकू द सौज हांचें 'अशें घडलें' हें पुस्तक, गोंयच्या सुटके झुजा विशिंच्या घडणुकांचो आस्पाव आशिल्लें कोंकणीतलें पयलें-वयलें पुस्तक म्हणूंक जाय. तशें, बालसाहित्यांत मोडपी, सुटकेझुजारी श्री. कृपावंत लांजेकार हांचें 'ल्हान जाले म्हान' हें एक सुपुल्लें पुस्तक संजीवनी प्रकाशनान उजवाडायिल्लें आसा.

झोतिकूबाब हे गोंयचे एक म्हालगडे सुटके झुजारी. तांचें 'अशें घडलें' हें पुस्तक म्हळ्यार गोंयच्या सुटकेझुजाचो एक सलग, अमक्याच काळाचो वा पुराय असो इतिहास न्हय. बरोवप्यान हातूंत तांचे आनी तांकां लागिंच्यान जाणवल्ले, कळिल्ले वा खासा पळयिल्ले कांय प्रसंग आनी घडणुको सांगल्यात. अशे करतना आपणाली भुमिकाय उक्तायल्या. आनी हें सगळें सांगतना, ते खासा ज्या आझाद गोमंतक दलाचे वांगडी आशिल्ले, जांचेवांगडा ते

वावुरले तातुंतल्या सांगाती वांगड्यांची आनी तांच्या वावराची खबर थोडा भाव अदीक प्रमाणांत सांगिल्ली आसा.

पुस्तकाची सुरवात 'स्वतंत्र दीस उदेलो' ह्या प्रकरणान जाता. ह्या प्रकरणांत, पुर्तुगेज सत्तेचे गुलाम जावन राविल्ले मनीस, ती सत्ता सोंपता म्हण कळटकीच कशे निघडले तें सांगलां आनी स्वातंत्र्यप्रेमी लोकांची खोशोय थोडेभितर वर्णिल्या. मागीर बरोवप्यान डॉ. राम मनोहर लोहियांनी गोंयांत येवन स्वातंत्र्य संग्रामाची जोत कशी पेटयली, पयलो वयलो मडगांवांतलो १८ जून कसो जालो हें विशीं बरयलां. सत्याग्रहाचो मार्ग पुर्तुगेजांच्या खूनमाऱ्या आडांगीपणामुखार उपकारपाचो ना ह्या विचारांतल्यान आझाद गोमंतक दल कशें जल्मा आयलें तें सांगले उपरांत, बरोवप्यान ह्या दलाच्या वावुरप्यांनी जो वावर केलो तातुंतले कांय प्रसंग वर्णन करून सांगल्यात. हातूंत म्हापश्यां फर्देाचेर घाल्ली घुरी, सुटकेझुजाखातीर बँकेचे दुडू काडून घेवपाची तजवीज. श्री. प्रभाकर सिनारी हांचें बंदखणींतल्यान पळून वचप, दादरा नगर हवेलीची मुक्तताय, दादरा नगरहवेलीचो प्रस्न पुर्तुगेजांनी अंतरराष्ट्रीय कोर्टांत व्हेलो ती गजाल, १९५४-१९५५ तले सत्याग्रह, भारत सरकाराचें गोंयचो प्रस्न शांततायेन सुटावो करपाचें घोरण, नेहरूजींची भुमिका, सत्याग्रह पर्वा उपरांतची लिपचोरयां केल्ली चळवळ, तातुंतलो आझाद गोमंतक दलाचो वावर ह्या गजालींचो आस्पाव जाता. पुस्तकाच्या निमाण्या वाट्यांत गोंयविशिंच्या भारत सरकाराच्या घोरणांत जाल्लो बदल, अदीक करून गोंयचे सुटके आदीं दिल्लीक जाल्ली वसणुकशाये आड परिशद, ते परिशदेंत आफ्रिकी फुडाऱ्यांनी भारतान बळ वापरून गोंयची सुटका करची हे पासत हाडिल्लो दबाव हे विशिंची खबर आयल्या. भारतान जर आपणाले भुंयेवयल्यान पुर्तुगेजांक वळाचो वापर करून धांवडावन घालें तर आफ्रिकेंतली पुर्तुगाली सत्ता कोसळपाचे प्रक्रियेक कळाव लागचो ना अशें तेन्ना केनिया, मोजाबीक, आंगोल बी देशांतल्या राष्ट्रावाद्यांनी पंडितजींक कळवळ्यांनी सांगिल्लें, ताची हांगा मुजरत याद जाता.

झोतिकूबाबाचें 'अशें घडलें' हें पुस्तक एका अर्थान कांय घडणुकांचीं चित्रां आनी अणभव चित्रां आमचे मुखार उबीं करता. तातूंत स्वातंत्र्य झुजाच्यांची घडपड दिसता. ताणी भोगिल्ले तापत्रय दिसतात. हीं चित्रां उबीं करतना, बरोवपी वेठेंच कित्याय कितेंय फुलोवन सांगपाचो प्रयत्न करिता हे स्पश्ट जाणवता. बरोवपी घडणुको आनी प्रसंगाच्या खरेपणाविशीं जितलो प्रमाणीक आसूंक जाय तितलो तो आसा हे विशीं दुबावच ना. गोंयच्या स्वातंत्र्य झुजाचो अभ्यास करतल्याक हें पुस्तक कांय गजालींची जाणवीक करून दिता. अभ्यासकाक तांतुंतल्यान, गोंयच्या मुटके झुजाच्या इतिहासाचे खोलायेंत रिगपाचो अर्बा मेळ्ळो तर तें ह्या पुस्तकाचें यशच म्हणचें पडटलें.

'अशें घडलें' ची भास सादीसुदी. ती गरजेभायर उतरांचे भरीक पडना. एक गजाल म्हत्वाची म्हळ्यार मुळांत ह्या पुस्तकाचें बरप झोतिकूबाबांन रोमीत तयार केल्लें. झोतिकूबाबा नागरींतलीं बरपावळ बेस बरी वाचतात. पूण नागरींत बरोवपाची तितली संवय नाशिल्ल्यान तांकां तांचें पुस्तक रोमीत बरोवंचे पडलें. आपणालें पुस्तक कोंकणीचे नोज नागरी लिपयेंतच येवचें अशें दिशिल्ल्यान श्री. दामोदर घाणेकार हांचे कडल्यान ताणी तें नागरींत लिपयेंतरीत करून घेतलें.

ह्या पुस्तकाक सर्गेस्त र. वि. पंडित हांणी प्रस्तावना बरयल्या. पंडितांनी उर्बा दिली देखूनच आपूण हें पुस्तक बरोवंक पावलों. अशें झोतिकूबाबांनी बरयलां. पंडितबाबांन आपणाले प्रस्तावनेंत ह्या पुस्तकांविशीं बरयतना म्हळां, 'हें पुस्तक... एक वेगळेच तरेच्या अनुभूतिचें विस्व घेवन कोंकणीच्या मळार भितर सरता. अशे तरेचीं विविध रंगी, विविधदंगो पुस्तकां कोंकणींत येवपाक जाय.' खरेंच, आपणाले स्वातंत्र्यझुजांतले अणभव बरोवंक शकतात अशे जायते मुटके झुजारी आमचे मदीं आसात. ताणीं तें काम करूंक जाय. तशें जालें तर, गोंयच्या जिवितांतल्या एका भोव तेजवंत आनी उर्बा जागोवपी कालवंडाची इतिहासरूपी गजाल फुडाराच्या पिळग्यांक एक मोलादीक दायज जावन उरतली. 'अशें घडलें' ह्या पुस्तकाच्या रुपान ते नदरेन आरंभ जाला.'

अशें घडलें

बरोवपी : श्री. झोतिकू द सौज

उजवाडावपी : राजहंस वितरण

पणजी-गोंय, ४०३००१

पानां : १४ / मोल : रु. १५/-

२. प्रतिमा—

नयनाबायलो पयलो वयलो कवितांझेलो

'प्रतिमा' हो बाय नयना आडारकार (लम्नाआदल्यो

नयना सुलंकार) हांचो पयलो वयलो कवितांझेलो. शिकपी पिरायेर सावनच नयनाबाय साहित्याच्या आंगणांत भितर सरलें. तांच्यो कविता नेमाळ्यांनी आनी कोंकणीतल्या आंकानी उजवाडा येवंक लागल्यो. उजवाडा येवपावांगडाच नयनाबायल्यो कविता कवीसंमेलनाचे माचयेवयल्यान रसिकांच्या कानार पडूंक लागल्यो. कांय वर्सां आदली ही गजाल. आतां ह्योच कविता, म्हळ्यार तातुंतल्यो वेंचीक कविता 'प्रतिमा' झेल्याचें रूप घेवन, गांठिल्या रुपांत साहित्य रसिकांमुखार आयल्यात.

नयनाबायल्यो 'प्रतिमा'तल्यो कविता वाचतकीच एक गजाल घसघशोतपणान जाणवता ती म्हळ्यार ही कविता ज्या काळांत जल्मा आयली, त्या काळाचे साद-पडसाद वांगडा घेवनच ती चलता. तशो वेगळे तरेची, मनांतलीं भावस्पंदनां उक्तावपी कविता हातूंत ना अशें न्हय. तसलीय कविता आसा. पूण काळाचो आवाज अंतस्कर्णांतल्यान गाजोवपी कविताच चड नेट करून फुडें सरल्या. देखीक 'कित्याखातीर? पोटाखातीर...' 'खोपी आनी खोपीतली', 'आनी एक पोर', 'अँटबॉम्बा', 'हालीं अशेंच घडटा', 'ती किळांच', 'भ्रश्टाचार, एक धृतराष्ट्र', 'आरे रस्त्या', 'अनाथ', 'आमी वेकार', ह्या सारक्यो कविता ह्यो काळा वांगडा रावन मनीस जिवीत आनी समाजजिविताचो वेध घेतात. हे कवितेक समाजिक जाणविकेची कविता म्हणचे परस हांव काळाक समांतर चलपी कविता म्हणटां ताचें कारण, ती परिस्थितीचेर भाश्य करपाच्या जंवजाळांत पडना. तर परिस्थितीचो वेधच अशे तरेन घेता, जाका लागून ती जें कितें सांगपाचें तें आपशींच सांगून वेता. 'खोपी आनी खोपीतली' हे कवितेंतल्योच ह्यो कांय वळी पळेयात :

बंगले बांदतना त्यो जल्मल्यो

आजूनय त्यो थंयच आसात

पावसान न्हायत : हनेतान करपत

आनी तांकां जल्माक चाल्ले

तांचे आवय-बापूय

थंयच आसात

रातीचेय दोस करीत.

हीं उतरां तशीं सादींच. घडोभर रक्षय दिसुंयेत... पूण तीं जें एक शब्द चित्र उर्वे करतात तें चित्रच समाजांतल्या असमतोलाच्या चवनाचेर अचूक बोट दवरता.

आरे रस्त्या' हे कवितेंत तर नयनाबायन एक वेगळेंच व्यंग उर्वे केलां. रस्त्याक लेखून कवोयत्री उद्गार काडटा :

पयरूच भोमानेस्त मंत्र्यान

माराण लावन

व्हडा दबाज्यान केल्लो

तुज्या उक्तावणाचो सुवाळो

आनी आयज पापया कसो

तुका भिके दुवाळो !

ल्हारांल्हागचें आंग तुजें

जशी रखरखीत म्हस्कासांग

आयज कशें आयलें मदींच
येदें मोटें धोंग.

काळाक समांतर अशी कविता बरयतना जीं उतरां बोंचपी-
धोंगसुपी जातात तींच उतरां दुसरे तरेचीं भावस्पंदना उक्तायतना
तितलींच म्होंवाळ आनी आपणालो तोल सांबाळपी जातात अशेंय
दिसून येता. देखीक ' मिलन ' हे कवितेंतल्यो ह्यो वळी पळेयात.

०. मिलनाचे उमळशिकेन
ती आंगान आंग थिरकली
ताच्यांत एकरूप जाली तेन्ना
ताची ओलो नदर मुदयाळी.

' तेल नासून ' हे कवितेंतलो अणभवय पळोवपासारको. धुंद सकाळ
नियाळटना । सांज जाली दारांत उबी । रात ऐन जुवान तरी ।
रातराण्येक लायल्या धिगी ६ उजवाडाचीं किर्णाय मनांत । आंग
बोरून लिपल्या कुशोक । काळजाच्या लामणदिव्याक । तेल नासून
जळटा वाती.

' जुवानी ', ' पिशी पिराय ' ' हांवूच तें ' ' अभिसार ' ' तुजी
नदर ' ' एक सुवाळो ' राती पिशी ' ' आंकवार सपनां ' ह्या
सारक्या कवितांतल्यान नयनाबाय भाव जिविताच्यो वेगळचोवेगळचो
सया उक्तावपाचो प्रयत्न करता. केन्ना ह्या सयांनी भावजिविताची

सुंदरकाय वयर सरिल्ली दिसता जाल्यार केन्ना न्हयन्हयश्यो व्यथाय
आपणालें अस्तित्व दाखोवन वेतात.

नयनाबायचे कवितेंत जिणेच्या तरेकवार रुपांचो सोद घेवपाची
तांक आसा अशें ' प्रतिमा ' तल्यो कविता वाचतकीच जाणवले
बगर रावना. तरी पूण ही तांक अजून तरी मुळाण्या पांवड्यावयली
आसा. ते तांकीक आनीक खराय, अदीक थिराय येवपाची गरज
आसा. कवीयत्रीचें अणभव विस्व जितलें चड खोल अर्थी जातलें,
जितलें अदीक संवेदनशील जातलें, आनी जितलें अदीक व्यापक
जातलें तितलेंच तें कवितेचे अभिव्यक्तीक आनीक शक्त आनी
सहजताय जोडून दिवपी जातलें अशी आस्त बाळगूं येता.
कवीयत्री कडेन संवसार नियाळपाची, अंतर्मुख जावपाची कळाशी
आसा. पूण ती अजून चोंय आंगांनी फुलपाची गरज आसा. इतलेंच
हे घडयेक सांगीन दिसता.

प्रतिमा

कवीयत्री : नयना आडारकर

उजवाडावपी : शणै प्रकाशन

वेलींग-म्हादोळ गोंय-४०३४०४

पानां : ६४ / मोल : १५/-

-□-

भास म्हळ्यार विचार अकतावपाचें म्हत्वाचें साधन. लोक
आपणाले विचार अलोवन आनी बरोवन अकतायतात.

पूण ते आयकतलो आनी वाचतलो कोण ? आनी कित्याक ?
खंयचेय विचार दुसऱ्यांनी आयकुंचे वा वाचचे शें दिसता जाल्यार
ते विचार आयकुपासारके नी वाचपासारके आसूंक जाय. आयकत-
ल्याक ते आयकन शे आनी वाचतल्याक ते वाचन शे दिसूंक जाय.
ज्या विचारांत नवें कांयच ना तें आयकतलो नी वाचतलो कोण ?

खिणाखिणाक नवो काळ जल्मता; तशेच नवे विचारय जल्माक
येतात. निखटी नव्या अुतरांची सजोवणी अुपकरना; तांतलो आशयच
सर्जनशील आसूंक जाय.

ही काळाची गरज भागोवचेली जे भाशेक तांक आसा तीच
भास सासणाची जियेता.

जाग प्रकाशन

फुडलीं उजवाडावपां

१. तरंगां (काणयांझेलो) . . . महाबळेश्वर सेल

माजाळी, सदाशिवगड, कारवार, ह्या गोंयचे दक्षीण शिमेवयल्या वाटारांत रावपी लोकांचें जिवीत भौ. सैलांनी आपणाले खाशेले शैलीन या काणयांनी चितारिल्लें आसा. सामान्य मनशाचें जिवीत, ताच्या विंगडविंगड तासांनी पितारपाचें काम सैलांनी एका कसबी चित्रिकावरी केल्लें दिसून येता.

२. भूंयचाफीं (व्यक्तिचित्रां) . . . शीला कोळमकार

शीलाबायची विशिष्टताय म्हळ्यार तिचीं व्यक्तिचित्रां. तीं रंगयतना ती अशें कितें रंग तातूंत भरता की वाचतल्याक तातूंतलो भावार्थ कळपाक इल्लोय कळाव लागना. सदचे जिणेंत वावुरपी मनशांतय कांय खाशेले रंग आसतात तें दाखोवपाचें कसब शीलाबायक बेस बरें सादिल्लें आसा. सादीं उतरां, सोपी मांडावळ हांकां लागून वाचतल्याचेर आशयाचो परिणाम रोखड्यारोखडो जावंक पावता.

३. चित्तरंगी (भुरग्यांखातीर काणयो) . . . दामोदर मावजो

आपणाले खाशेले शैलीन भुरग्यांखातीर बरेयल्ल्यो मावज्याल्यो काणयो भुरग्यांचें मन रिझयतल्योच. पूण ते भायर तांकां कितेंय तरी मोलादीक आनी म्हत्वाच्यो गजाली सांगपाचें काम करतल्यो.

४. कण्ठमणी (टागोरालीं गितां) . . . अण :- बा. म. बोरकार

रवींद्रनाथ टागोर हांचीं आठ गितां ह्या पुस्तकांत उजवाडायल्यांत. बाकीबाबान आपणाले निजी शैलीन तांची सजोवणी केल्ली आसा. दर एका गिताक चित्ररुपी करपाचो यत्न केल्लो आसा.